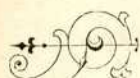

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

S R Đ

Br. 12.

Dubrovnik 30 Juna 1902.

God. I.

Medo Pucić

Vlastelin Dubrovački — Učeňak i srpski kniževnik

r. g. 1821 + g. 1882.

Paletkovaње o Medu Puciću.

Eto baš danas navršuje se dvadeseta godina od smrti našega Meda, i dostojno je i pravedno da ga se sjetimo. A kako ne ćemo ga se sjetiti, kad nam još odjekuje u grudima divno nadgrobno slovo, što je u toj tužnoj zgodi izrekao naš čestiti gospodar Pero,¹⁾ a najskoli onaj ganutljivi zaglavak, kad je jakijem glasom i orošenijem očima od prilike uskliknuo: Zakličemo ti se na tvojem grobu da ćemo po tvome naputku i na daļe po tvojijem stopama hoditi.²⁾

A koji je taj naputak i koje su Medove stope? Dubrovački je „Slovinac“ u dva navratka govorio o Medu učeñaku, kñiževniku i kažiputu mlademu naraštaju;³⁾ ali, jer nam se čini da je naš pokojni Medo zgodno nacrtan u „Objavljeñu“, evo ćemo da iznesemo odatle neke kitice:⁴⁾

- Po imenu zvaao bih te pravom,
Da te poznam — rekoh — sjeno sveta;
Jer svojim vas smrt pretvori javom.
No oba ti, besmrtniče, svjeta,
Očituj se samrtniku meni,
Ako moje biće ti ne smeta. —
- Dubrovniku suza još na zjeni
Za mnogom ekli se — sjena mi zazuji,
— I praznoj mi spomen čini sjeni.
- Moje ime u ustima struji,
Kako vruća iz kamena stanca,
Kad po kiši naduta nabuji.
- Domoroca nema a ni stranca,
Koji ne zna, jal' potvrdit ne će,
Da sam trgô rodni grad iz klanca;
- Jer stakoh mu spasonosne svjēće,
Da natrta stare stazu slave,
Kojoj davno vaj uvenu cvjēće!

¹⁾ Pero prof. Budmani.

²⁾ U velike nam je ųao da nemamo taj govor, koji nije nigda ni pećatan bio, a ko zna, ima li ga g. Pero još u rukopisu.

³⁾ V. Slovinac g. 1878, pak g. 1882 na nekoliko mjesta.

⁴⁾ II dio, Noć II.

T'jem se prene rodni grad kô lave
Kad se trgne od očita zleda,
Da laviće svoje spase zdrave.
Vrag na mene pucaše od 'jeda;
Al' zaštita moćna, ¹⁾ pridošóče,
Pucića je očuvala Meda. —
— Za prosvjetu, slavni borioče, —
Poklonih se i klikoh u glase,
— Dubrovački preporodioče!
Tvoje ime dično razl'jega se,
Gdje god naša r'ječ medena zvuči;
Pa i dalje još za tebe zna se.
No kaži mi, pokle usud skući
Naš Dubrovnik i jadno ga sveže,
Kad će sreća da se s ñime ruči? —
Na to Medo k meni ruke seže,
Pak mi zukne: — Znam te, dragi sine;
Znam i tugu, što ti srce steže.
Za to čuj me: I ako za čine
Djeca nose stari gr'jeh otaca,
S toga ipak Dubrovnik ne mine.
Pridošlijih sila tudinacâ
Ponajgore glavu utre smjelu
Gospodarâ starosjedalacâ.
Jer nametnik domaću vlastelu
Sa sjedalâ pradjedovsk'jeh tište,
Mah im oteví i r'ječi i djelu.
T'jem gospoda domaća propište;
Za to svakom možeš naći ljeka,
Al' vlastela zaman ľuto vrište.
Desetina paletkova pr'jeka,
Što ostade kmetima i tući;
T'jem vlastela propanu do v'jeka.
Dobro kaže pjesnik, koji stući
Padovanskog, divnu pjesmu, djaka:
„Učenik je onaj te ne ući.“

¹⁾ Medo je bio talijanski podanik kao nekadašnji kitni dvorjanin Lukeškoga vojvode Karla Ludovika.

Tako s jarma i s nameta jaka,
Što gospara imaoca zgodi,
On postade slika beznišnaka.
Tad nametnik b'jednoj pram gospodi
Svojim krilom zadušn'jem se sune;
A ona se šlepački izrodi.
Ko na obraz dični svoj ne plune,
Preostade da prebira tuge,
I svevolno da se slavan dune.¹⁾
Al' volovi spregnuti u pluge
Da u šake ne minemo strašne,
I prodane ne skapamo sluge;
Pjesmu pjevah, liste pahah prašne,
Dubrovčani da posrču daha
Do nastajne sreće nepremašne.
Kako feniks iz svog niče praha,
Jal' iz svoje kožurice buba
Lepiričnog preuzima maha;
Tako pade smrtonosna guba,
Što u mome kraju se ugn'jezdi,
I zgradi se spasonosna stuba,
Koja vodi dobroj našoj zv'jezdi,
Rodnom kolu, veļu, gdje će naši
Vjenac steći u narodnoj mezdi.

.....

U ovijem je stihovima živo naslikan naš Medo i njegovo mišljenje! Na po se pak naglašeno je da je on Dubrovački preporodilac. I tako je. Od mladijeh letâ on je na tome nastojao i uz svoje vrijedne drugove, vrsnike i građane Iva dra Kaznačića i Matiju Bana, stao je na poprište u Dubrovniku da bûdi iz drijemeža narodnu svijest još u prvoj polovini minuloga vijeka, pak eto ga na tom radu neumorna do smrti. Svak ko dobro stvari razmišlja, vidi i pripozna da našem Medu kod nas u tome prva čast pripada; za to se u Dubrovniku njegova uspomena cijeni i poštuje. Ko prolista „Dubrovnik zabavnike“ od 1848 pa čak do 1872 naći će svuda traga Medovu umnom radu. Kad je „Dubrovnik zabavnik“ prestao, eto Meda provodičem i nadisatelem „Slovinca“. On je bio duša novome

¹⁾ Pucićeva loza već je izumrla, ili ide da izumre.

listu. Bio se sastavio književni odbor, na čelu kojega stajao je on glavom. Nadahnut pravijem rodoljubem, kazao je u pero odbornicima tople riječi da rasture na neke rodolube i književnike. Gotovo su se svi odazvali, kojima je poruka pošla, i pristali uz Slovinčev program. Od ovijeh kao zlameniti primjer iznosimo Lubišino pismo odborniku Peru prof. Budmani. Evo ga.

Poštovani Gospodine!

Primio sam vaš časni list, kojim mene na ime Odborovo nudite da stupim u suradništvo novog lista književnog Slovinca.

Radujem se da će u starom Dubrovniku početi jednom izlaziti odavna očekivati list; želim dobiti njegov program; zahvaljujem što ste se na mene sjetili i obećajem da ću nedostašne mi sile po mogućnosti dragovoljno na tu domoljubnu svrhu žrtvovati.¹⁾

Primite znak mog počitovanja i uvažnosti.

Beč 11 Aprila 1878.

Pokorni služitelj
S. Lubiša.

Poštovanom Gospodinu
Petru Budmanu

Dubrovnik.

Gore smo kazali da su gotovo svi pozvani književnici prijazno i rodoljubno pristali na odborov poziv. Samo jedan, čuveni Hrvat, nije pristao, nego se dapače okomio na nakanu Odborovu, i u tome smislu otpisao pismo. To je bio pokojni Mihovio Pavlinović. Odbornik Zore, kome je bilo upravljeno pismo, priopći sve svomu čeoniku Medu, a ovaj uze Pavlinovićevo pismo i gotovo interlinearno napisa odgovor na prigovor i predade sve odborniku Zori, da to štampa, kad bude, u „Slovincu“. To kasnije izostane za razloge, kojima se je lako domisliti; ali sad je zgodan čas da se to na javnost iznese u „Srđu“, jer je to mlaz svjetlosti, koji objašnjava oba mišljenja tjih našijeh na glasu pokojnikâ. Evo dakle toga Pavlinovićeve pisma s interlinearnijem odgovorom i su dvije premetnute uvodne riječi našega Meda. Što je razmaknuto, to je Medovo.

¹⁾ Lubiša je održao riječ, jer u „Slovincu“ ima nekoliko njegovijeh priloga još prve godine Slovinčeva života (1878).

Prigovor i odgovor.

„Slovinac“ se je još u proglasu nadao suprotivama, ali im se nije mogao nadati već a priori od ljudi, koji se zovu od narodne stranke. Eto čitaste što o nama pisa „Obzor“,¹⁾ a sad da čujete što nam piše i kako nas a priori osuđuje baš prvak hrvatskijeh Dalmatinaca; vi biste se zajedno s nama jamačno upropastili; ta mi smo narodne izdajice, a „Slovinac“ je gori od Turčina. Eto vam pismo i primjedbe na vidjelo:

Veleučeni gospodine Profesure,

Na uludni poziv, kojim na ime odbora Slovinčeva zovete me da stupim u kolo njegovih suradnikâ, dužnost mi je odvratiti iskreno po mojoj navadi i bistro (dobro!) Netom sam vidio proglas Slovinčev, začudio sam se, da ljudi glasoviti dadoše svoj podpis na posao, koji mi se ne sviđi ozbiljan.

(Ti ljudi, valda nahvao glasoviti, nijesu samo potpisali, nego uprav osnovali neozbiljni valda smiješni Slovinac).

Ta više ih znade svojim izkustvom, (zar Sundečić? Tempora mutantur etc.) kako je mnogi taj kniževni namišljaj u nas zapeo u izvedbi o nedostatak tvarne i duševne podloge, bez koje nije obstanka takovim podhvatom. (Testimonium paupertatis; svi smo u Dalmaciji siromasi i tupoglavi).

Kad napokon težkom mukom i nategom (Dalmatinskijem?) skucnusmo novčane i umne snage da obezbiedimo Akademiju, dvie Matice, jedan kniževni, dva politička i još koji strukovni list, na što nam odmah sad ustanovnih(?) pokušaja? (Ej! blago nama, kad nam već ništa ne treba! Ta već imamo svete Oce iže v Nikei, pa možemo, dapače moramo svi ušutjeti. Akademiju dakako poštujemo, onu Akademiju koju je Strosmajer osnovao, a Rački, Daničić, Jagić, Matković i dr. su je uredili te na glas izveli, ali ne kako bi je Pavić i Lubić najvoļeli; za Matice, nemamo s nima posla, pa Bog; za političke listove na ime za Obzor, premda mu pravac ne odobravamo i za Narodni List, premda mu

¹⁾ V. u „Slovincu“ br. I. (1 maja 1878) obr. 4 o odgovor primjedbama Obzorvijem.

utrakvističku redakciju ne razumijemo, ipak ne možemo se s njima takmiti; oni su ponajveće politički, a mi ćemo ponajveće da budemo književan list; ne ostaje dakle nego Vienac, i s njim smo u kratko na čistu. Vienac ima doduše svoju kulturnu osebinu, ali nije glasilo za Dalmaciju dovoljno; on nema u Dalmaciji nego oko 80 predbrojnika, a slabo kad nalazimo u Viencu štošta iz Dalmatinskog pera. Medo nam Pucić reče da je predao gnu Šenoji još g. 1875 svoj rukopis, pa niti mu ga je doštampao, na čemu mu nije prigovora, niti hoće da mu vrati rukopis, niti da mu na pismo odgovori, što su dakako strukovne kulturne osobine. S toga nije čudo da se u nas poželi za sebe i svoje knjištvo list bez Vijenčeva kvara).

Zar da ćemo širiti slovinstvo osamljujuć Dalmaciju? (Kako je nije Narodni List osamio uz Pozor, Obzor etc. tako je ne će ni Slovinac uz Vienac). Zar da se svakomu našem mladomu radniku hoće posebna organa? (Žao nam je navijestiti gnu ludimagistru, ali mi smo većinom¹⁾ preko pedeset a neki i preko šesdeset godina, neka nam oprost i na ludilo). Zar je nade da će Slovinac Dalmatinsko-dubrovački živiti dugle od „Zore, Zvezde i Dubrovnika“? (Književni se rad ne mjeri epaktama; znamo samo da bez „Zore“, koja je opet živovala, ne bi bilo Preradovića; da je kratki „Zvijezdina“ život lijepijem biserom knjigu nam nakitio; da se je „Dubrovnik“, 8 knjiga, negda tako odlikovao da sâm g. Šenoa u Pucićevom životopisu²⁾ izreče da taj časopis bijaše za ono doba naj bolji na slavenskom jugu, te se osobito tim odlikovao, što su svi plodovi, uvršteni u nj, imali pravu književnu vrijednost, te je imaju još i dandanas — a bez sumne drugo doba „Dubrovnika“ nije bilo lošije od prvoga. Ne može se dakle narod gaditi ni na „Zoru“, ni na „Zvijezdu“, ni na „Dubrovnike“; a i mi, premda kô starci ne znamo koliko nam je života, ipak,

¹⁾ Odbornici Slovinčevi bijahu: Pero Budmani, Antun Kazali, Ivo Kaznačić, Medo Pucić, Jovo Sundečić, Vuko Vrčević i Luko Zore. Od ovijeh Budmani i Zore bjehu mlađi, a ostali, njih petorica, bjehu prilično stari, ili barem starni ljudi.

²⁾ Vienac 1875 br. 22.

ufamo, ne ćemo osramotiti ni sebe ni Slovinca). Sbiła da će slovinac okupiti što je književna Hrvata i njegova srodnika (vałda Srba) na jugu? (Ludimagister se krupno s nama šali; znade da nemamo ni u mošni ni u tikvi ništa).

Ipak da se slavni taj Dubrovački odbor ograničio na osnovu lista sgoľno književna, usprkos prigovora nedostatka naših sredstva i pogibeli od razpršańa nedoraslih naših snaga (jopet testimonium panpertatis), dalo bi se prijazno sresti i taj novi pojav na poľu narodne naše knige. Nego (hic Rhodus) kad se listu nadene ime (slovinsko ime nije smetalo Kačićevu Razgovoru, da je u nas najštivenija kniga, duh oživľuje itd.) i namjeńuje pogled (čujte!), smjerajući na težńe narodu hrvatskome uzrokom davnih obmanā i teška nazadovańa; na težńe jugoistočnim srodnikom hrvatskim (vałda Srbima) sveder neprijazne i mrske, (a za Posavske Hrvate znamo naprotiv, da kad nebi bilo Gajeva Ilirstva, oni bi još i danas kekavski pisali; nego stanimo časom da odahnemo; naš proglas govori da „Slovinac“ se pristoji cijelomu našem narodu na jugu, te da će naš list pisati i latinicom i ćirilicom, pajeli to uzrok, s kog su se Hrvati negda prevarili i teško natraške pošli? stvar što sveder Srbi svi i svuda bez uzroka mrze? Muka je što tako vjerovati. I zbiła jaoh si ukupnom narodu, ako tako misli; groznica nas hvata!) — tad, moj gospodine, dužan sam javiti vam da vam ne samo ne mogu sudjelovati, nego da veoma žalim trud vaš i čestitih vaših pomagača, koji bez sumńe ne žele stvarati spačka(?) prirodnomu razvitku slovinskoga svieta i njegovih, povjestnim životom i kulturom, utvrdenih narodno-državnih osebinā.

(U dobar čas, gospodine! Budite uvjereni, nema baš ni najmańe sumńe da bi naš „Slovinac“ težio da obustavi prirodni razvitak slovinskoga svijeta ili da uništi slovinske pojedine države na korist bilo panhrvatizmu bilo panserbizmu, nego znajući vas i vaše zasluge na književnom i na političnom poľu, i bistrinu vašeg uma i razuma, ne možemo nikako dokućiti, kako ste mogli vi do te sumńe doći. Slovinac je književni radnik, niti on može da stvara ni da razvaľa carstva; on samo gleda ako ineravnodušno što se okolo događa,

i čeka; a zna, kako narod veli, da ko prije sedla, prije i jaše. Žao nam je što ne ćete snama).

Primite među tim Vi i Vaši slavni odbornici moj poklon i najsrdačniji pozdrav vašega svedjernoga

Hietzing kod Beča

Neugasse N. 16 15/4 1878.

Štovateļa i sluge

Mihovila Pavlinovića

Veleučenom Gospodinu

Profesuru Luki Zore

Dubrovnik.

Iz ovoga Pavlinovićeva prigovora i Medova odgovora bistro se vidi mišljenje jednoga i drugoga pokojnika. U Meda široki vidici na prirodnoj narodnoj podlozi, u Pavlinovića uzano obzorje na plemenskoj stegnutoj osnovi; u Meda rāt zanesenacima s jedne i s druge strane, u Pavlinovića pravac put skrajnosti; u Meda jednaka ljubav prama našijem južnijem plemenima, u Pavlinovića ukočenost tako da ne će Srbe ni da spomene, gdje ih treba spomenuti; u Meda prava kritika i neumolha logika fakata, u Pavlinovića iznotavanje i skrivañe u zakutak; u jednu riječ u Meda zdrava dijalektika, u Pavlinovića sofizam. Nije čuda za to da u Medovu odgovoru ima i fine ironije, a katkad i zajedljivog sarkazma proti usukanom Pavlinovićevu razloženju. Dakako uz Medove razloge svijet na primorju u opće nije pristajao, ali birano mišljenje nije za svakoga. Medo nije išao za javnijem miijenem, jer nije trčao za trenutnijem i jednostranijem uspijehom; on je mislio i učio onako, kako će jednom narod, i to sveokupni, doći do svoga, pa stojno i trajno zasjesti. Javno mnijeñe nije ga zanosilo, nego mudro mišleñe biranijeh umova, koje je jedino u preporodu narodâ svud održalo slavu. Tako od prilike pjeva i „Objavljeñe“¹⁾:

Javno mnieñe pače nije gazda,

Jer svaćije; ono za se drži

Što od boljih umová se sazda.

Pa Medo u svom apostolatu nije imao nikakve uzgredne ni osobne svrhe. On je govorio učenijem glavama, gdje jedino može opočinut istina i namjestit svoje prestole. Nije čuda dakle što du-

¹⁾ I. dio, I. noć.

brovačka inteligencija a i izvańska listom se zgrne za Medom, pa i sad nije prilike ni zgrade kad su zborovi ili pojedina lica iz vana u Dubrovniku, da ne obadu Medov grob u Lapadu, u onom čarnom počivalištu u Mihajlu pod stoletnijem čempresima, gdje u oskudici dubrovačkog Panteona počivaju kosti mnogijeh zlamenitijeh pokojnikâ. Dosta je ovdje spomeuti tri potoña vlastelina Pucića: Nika Velikoga, Meda i Rafa, tri zlamenita dubrovačka kolovođe u drugoj polovini minuloga vijeka za znanost, kniževnost i društvena pitaña.

No i između ova tri rodna dubrovačka koljenovića na oko nije bilo u nekijem pitañima suglasja, ali u stvari jest svakako. Niko Veliki i Rafo pritajivali su ime svojega plemena naglašujuć prosto narodnost, da ne bi kvara nanijeli općoj stvari; a Medo se iskazivao očito Srbinom, spremnijem da s Hrvatima bratimski u zajednici radi, a u svojoj divnoj pjesmi „Pomi“ ovo je primorje nazvao Srpskijem, gdje uzaludna poma raste. Pjevao je i svoje pradjedove u pratñi srpskijeh carevâ; ispod stoletne prašine iznosio je srpske spomenike, te i u zboru i u tvoru naraštaj dizao slavnom prošlošću srpskoga naroda, krijepio ga nadom radi sadašnjega buđenja srpskoga plemena iza pestoletnog mrtvila, i kazao prstom u sjajnu budućnost. Nije čudo da je tako svu omladinu začarao, koja se ponajviše idealima paše, a nije čudo da je s njegova rada pukao glas o űemu i izvan Dubrovnika, te u prvoj zgodi, kad se je srpski narod mogao Medu blagodaran pokazati, pokazao se je. Postavio ga je nastavnikom mladoga vladara Milana u Biogradu.

I ovdje zastaje pero, jer skoro opće je mišljenje toga novoga Medova rada, da nije uspio. I kako u slavlju rimskoga triumfatora uz hvale i slave slušao se i koji prigovor, tako to i u Medovu poslovanju pojedina neudešena žica krñi blagoglasje, koje prodire iz cijeloga njegova rada. Mi ne ćemo braniti tu stranu, ako je baš slaba, u Medovijem sposobnostima. Vaļa da Medo nije bio pedagog, ali savršen nije nikakav smrtnik. Ta je li baš tako kako se govori? Stanimo malo, da ne prenaglino u presudi. I Seneka je bio nastavnik Nerunov, ali Seneka iza dugotrajnijeh historijskijeh pretresaña na tanko sito ostao je slavni karakterni filosof za sve vjekove. Istina da uspoređenje ovdje i aktivnijeh i pasivnijeh licâ ne gada, ali primjer je zgodan. I Rousseau bio je učenik Jezovitâ.

Još nam preostaje da govorimo o kniževnoj ostavštini Medovoj. Mi smo duboko uvjereni da u Medovoj knižnici ima još rukopisna

blaga. Na rodoljubnijem baštinicima je sad da se to ne izgubi i da što prije ugleda svijeta. Istom tada biće potpuna potka i osnova za tkañe sukna; istom tad imaćemo sve što nama treba za ocjenu života i rada našega Meda, čija sjena lebdi neprestano nad milijem Dubrovnikom, a i nas oko „Srda“ potiče i hrabri udišuć nam snage i srčanosti, pa je i osjećamo u mozgu i u krvi; po čemu smo uvjereni, da bi Medo s nama bio, da je živ. Za dugo obljetala rodolubna Medova sjena oko ovoga pitomoga kraja!

Na kraju ovoga kojekakvoga pabirčenja o Medu Puciću, dužnost nam nalaže da osokolimo našu omladinu, da ne klone duhom, ako je misao Medova za čas potisnuta kod nas. Spomenimo se one franceske izreke: *Il faut reculer pour mieux sauter*, koja odgovara onoj u našem jeziku: Povuci se malo, skoćićeš bolje!

U Dubrovniku na 30 Junija 1902.

L. Zore.

Мудре изреке.

1. У великоме царству, које обухваћа својом власти толико различитијех народа, колико има вјера између људи, неспољивост била би најштетнија погрешка Катерина II.
2. Пјесници и јунаци истога су соја. Између њих нема друге разлике већ оне помисли и дјела. Једни чине што други узуме. Lamartine.
3. Без муке се пјесма не испоја,
Без муке се сабља не сакова. Његуш.
4. Знаноост је освојење истине. Ламу.
5. Ондје гдје пође жена за великијем социјалнијем покретом, ту ће бит побједа. Бебел.
6. Умјереност је најбољи лијек. Њемачка изрека.
7. Сваки понор нема прислова. Њемачка изрека.
8. Мудра глава оштро вази на брзи језик, јер се хоће много ријечи да се поначини једна избјегнута.
Њемачка изрека.
9. Стави лудо на високо да погама маха.
Народна изрека.

X.

Слијена.

— Maurice Montégut —

Била је то једна блага дјевојка, родила се је слијена: никада њене тако лијене очи, тако чисте, нијесу угледале ни најмањи звијездан зрачак, нијесу схватиле, ма и за један тренут, спољашност човјечанскијех предмета. Није знала, у својој помрчини, ни за боју ни за живот.

Била је једно снуждено дијете, као сва створења изузетне и нарочито незаслужене несреће. Звали су је, у породици: »Сирота Марија!« Имала је и браће и сестара, који су добро видјели, весело живјели, који су је зајета љубили, ради њене слабости, њене љупкости, али су је принудно напуштали, јер она није могла ни дијелити с њима игру, ни разумјети њихове разговоре.

С годинама, од снужене, поста она жалосна; све се више и више затварала у тајанственост својијех бескориснијех очију и ријечи јој посташе скупе. Вјечито је сањала, готово лежећи у својој великој наслоњачи, сама би себе испитивала о вјероватности непознате битности, ну ова би јој питања остајала без одговора.

И сестре јој, разудате, одоше руку под руку са својијем мужевима, послѣје свадбенијех свечаности, у којима она није имала дијела, ма да је била назочна; за овим, кад и на њих дође ред, разиђоше јој се и браћа, у војску, на посао, за уживањима, а Сирота Марија оста сама, застрашена, са својијем старијем родитељима.

Још до тијех дана, живјела је од кућне вреве; гласови, на које је била навикла, објашњаваху чак и просте догађаје, који су за њу остајали загонетке; ипак су је веселили као блиски израз свијета, који је за њу био непознат, они су одржавали у њој малу животну грозницу. Мало по мало неста свега тога: бјеху се утишали и отац и мати, остарјели и једно и друго, изнурени теретом прошлијех дана, и ниједи дом је био суморан, тужан.

Тада слијена дјевојка поче очајавати, дрхтала је расуђујући о будућности, која је чекаше. И њена ће младост проћи;

родитељи ће се примаћи гробу, а она остати сама, без очију, заборављена, без игдје икога...

Од то доба још се јаче утврди њен тужни положај у одрицању свијета, више се није одмицала од своје велике паслоњаче, у њој је продужавала своју плашљиву лијеност, наслањајући своју златну главу на своју блиједу руку, и приговарајући бојажљиво нерасуднијем боговима што су је створили таку, да се само мучи. Жалостан живот за дивну дјевојку од осамнаест година!

Али ево гдје се заореше једнога дана крај ње два различита човјечија гласа; на позорницу се појавише двије нове личности, које прекидоше ћутање умрлог дома; ови непознанци уплашише Сироту Марију. Шта хоће? Зашто су дошли? Шта их је могло овамо привући? Али јој мати рече једног вечера, помлађенијем гласом:

— Дужи се, дијете моје, буди весела, задовољна.... И покрај твоје ужасне болке, за коју смо држали да ће те насигурно у тами оставити, два великодушна срца, двије племените душе занијеле су се за тобом, за љепотом твога благог лица, због дражи твога тијела, које је очајавало. Као некада твоје сестре, ево гдје и тебе траже за жену, гдје те љубе, желе и то двојица наједанпут. Требаће ти да избереш. Слушај: један се зове Јован; двадесет му је и пет година, лијеп је, више зарађује но што је потребно за издржавање једне срећне породице, достојан те је; младић је прекрасан, да би ти и најпоносније могле позавидјети. Други баш није тако млад, чак није више ни млад, тако близу четрдесет година; и он је одличног понашања, доброг је стања, али без илузија а са искуством у животу. Зове се Петар. И обојица само о једном сањају: да исправе неправду судбине и да ти својом сигурном руком буду вођа, по путевима, који срећи води. Долазили су, доћи ће опет. Саслушај их својом озбиљном душом, и онда подај своју руку ономе, кога ти срце буде изабрало; обојица су благородни; што учиниш нек' је учињено, твој избор не може бити рђав.

Тако је говорила мати, радосна, на чуђење своје болесне кћери, која се угледа спасена у тренутку, кад се сматраше изгубљеном. И у великом страху, ишчекивала је Сирота Марија на долазак своја оба просиоца.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Јован дође први; намјести се крај велике наслоњаче, са смјелошћу својих година, у своје руке узме блиједу руку слијене дјевојке, коју сву подиже језа, и изговори јој као на изушт:

— Сирота Марија!... Ах! како ме и дражи и жалости то име, и како сам се ријешо да га ускоро промијеним. Хтједнете ли, изволите ли пристати, убрзо ће вам се рећи »Срећна Марија«... Ја вас волим. Ви не знате, драго дијете, ви, који не знате за огледало, тај женски повјереник, ви не знате колико сте лијепи, ни љупки, па примамљиви, колико су вам лијене очи, ма како да су затворене... Ја вас љубим свијем својим жаром мушкога срца. Примите ли ме за мужа, наслоните ли своју дражесну руку на моје снажно раме, ја ћу вам кроз живот бити вођ. Причаћу вам полако сјајности, које ви не видите, стопу по стопу, небесну славу, васионске радости; причаћу вам кретање бића и боју ствари; и то, тако стрпељиво, тако вјерно, тако нежно, да ћете ускоро гледати мојим очима и сазнаћете све, као и остале жене. Земаљске појаве објаснићу вам тако лијепо, да ће их ускоро ваш дух схватити у њиховијем најмањијем појединостима. И кад буде у своме сјају сједало сунце, палећи хоризонат, ја ћу вам га у тако стварнијем ниансама описивати, да ћете га исто онако знати као и ја.

— Ах! сунце! — рече жалосно Марија.

— Показаћу вам, искренијем ријечима, како мјесец у својој свјетлости бјежи преко сребрнасте шуме, кроз тајанственост љетње ноћи, кад су душе боље...

— Ах! — уздахну Марија још болније... — ах! да, шуме, мјесец, љетње ноћи!

Под трепавицама јој се заблиста суза.

Ну младић, занијет својим говором, то не опази. Он продужи:

— Описаћу вам живот по градовима, по радничкијем насебинама и узаврелијем пристаништима, са лелујањем лађа на таласима; сву животну снагу, за вас тајну.

— Ах! живот! — прошанута слијена дјевојка; и суза потече.

— У свачем ћете имати учешћа, у свему оном што ви не знате; моје ће очи бити ваше очи... моја ће душа бити ваша душа, а наша два срца у једно ће се претворити; на

жизнот, као и на љубав, ја ћу вас покретати, ја ћу вам бити благи учитељ стварности.

Сирота Марија плакала је; не хтједе дати одговора; и Јован се удаљи, изненађен таким пријемом.

Сад дође Петар. Он не узме слијену дјевојку за блиједу руку; говорио је нискијем гласом, плашљиво, и ево шта рече:

— Госпођице, оно што ви сматрате за једну огромну несрећу, можда је срећа. Ви не видите живот, али, вјерујте ми, живот је често ружан и жалостан, кад га човјек поематра. Он више пружа туге но радости, и често поштени људи обрћу очи, ужаснути призором. Ја вас љубим, то су вам рекли. Кад би вашу руку ставили у моје руке, кад би ме примили да вам будем одан муж, никада вам о спољашњијем стварима не бих говорио. Оне су оно што су, нимало достојне да човјек за њима жали, у сваком случају безначајне за двије, једну у другу повучене душе, које се и самијем осјећајима разумију. Кад срца зборе, усрдни разговори не могу човјеку никада не достајати, пуни искренијех мисли. Такође су вам и то рекли, ја више нијесам младић; људски су ме доживљаји уморили, чкје сам дно додирнуо. Од животног би се окршаја са вама одмарао срећан. Заборавио бих све оно што је, што сам видио, што сам додирнуо. О вама бих се само старао, о вама бих вам само говорио; ја не бих покушавао унапријед побјеђено поучавање, јер оно што прије свега на вама лично очарава, то је ваше дубоко незнање онога што је човјечанско. Ви ништа не знате, служи вам на част; знање је горко, очајно. Најгори су они људи који највише знају, а зато и најбиднији. Ја бих вас сачувао врло чисту у вашем тамноме сну; ви би ми вашом назочношћу испуњавали живот, и ја бих се старао да вам будем велики нужни пријатељ, увијек уз вас, заузет једино својом безграничном љубављу. Можда су вам говорили о велелепности предјела, о покрету живота; обасипали их хвалом, и то врло безразложно; за једно сунчано јутро, има сто суморнијех кишнијех дана, пунијех мрза, снијега, леда, кад природа цвокоће, кад човјек пати и јадикује; покрет је само израз муке и насилног рада за осигурање насупиног хљеба; свуда, налази се гнусност, неправда, патња, а такође: гњев, побуна, мрзост, освета, злочинство! За вас је све то

непознато; са миом, све ће вам то и остати за увијек непознато. Радоваћу се у вашој усамљености, коју ћу сâм ја својом њежношћу насељавати. Живјећу само вас ради, као што ћете и ви само ради мене живјети. А срећне су ноћи, кад се само мало љубе људи, усред таме, која ће нас изједначивати. И то су часи, на које ја највише рачунам.

Тако је говорио Петар, који познаваше живот, који га суђаше, авај!

Онда Сирота Марија обори главу, дуго је размишљала; али се је смјеникала у своме сањању. Петар је био тај коме је слијепа дјевојка пружила своју блиједу руку. — Али, можда баш за то, што није видјела.

Париз.

С француског превео

Ст. К. Павловић.

Epigram.

Najbolja škola.

Koja škola uči i odgaja,
Koja škola duhove osvaja? —
Gdje drug druga bratski posvjetoje,
Tu se uči, tu se napreduje;
Gdje stariji mlađemu zabavi
Sve iskreno — složno, u ljubavi!

Ž . . .

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Пољубаc.')

Svakomu je poznato, da пољубаc je podložan raznovrsnijem промjenama i преображajima, kojima ga je darežljivom rukom obdario i obdaruje najveći petrolijer evropski — Moda. Ņezina voļa proizvela je mnogobrojne nazore i teorije o električnom doticaju dviju usnicâ, koji doticaj tumači čuvstva srca, a mi ga zovemo пољупcem.

Пољубаc, koji nije ostao bez znamenitoga uticaja na moral, imade veliki istorijski-kulturni razvitak. Pa ako želimo tu istorijsku kulturu pregledati, bacimo naj prije pogled na Rim. U Rimu se je пољубаc na veliko gojio, ondje postao kao rijetko gdje опćenitijem, a mnogovjetnost његоvu pokazuje najbolje jezik, koji ima za њ tri naziva: suavium, to jest usne na пољубаc gotove; osculum, onaj položaj usnicâ, kad se vruća usnica dotakne usnice; napoljetku basium, prvi пољубаc vjerenikâ, bezprimjerno vatren i neprocjeñiv kao elektromagnetična tekućina, naj izabranija od sviju igara, koju Marcijal, pjesnik пољупca, uvijek spominе i opjeva.

Shodan, ali neiscrpiv bješe sustav onijeh, koji su razlikovali пољупce na: пољубаc поштовања, nagnuća i љубави. Пољубcem поштовања smatrao se je onaj, koji je грађанин, — kad se je sa oтаѓbinom rastajao, — пољубио majku zemљу; kojijem je Prusijas, kada je u vijećnicu stupio, пољубио prag iste, a to bijaše duboko поштовање, koje je on htio senatu ukazati. A zajsta bijaše osobito ganuće поштовања, kada je vjerenik ne za svoju udovolnost, nego u interesu svoje bone vjerenice, — њu пољубио, jer bijaše mišljenje, da je takav пољубаc za bolesnicu najbolji lijek, te da će odma ozdravit; običaj liječnički, kojijem se je lako mogao homeopatički propis прекорачити.

Rodaci u starom Rimu imadahu jus osculandi — pravo пољубити se; — to pravo pako ograničavalo se u zamjenitom љubleñu čela; no мушкарци пољубише često mjesto čela — rumene usnice, ne radi kakve naslade, nego s toga, da saznadu, da li je rodica vina pila, jer to ne bješe Rimljanima po volji. Kato veli da je „vino izvor sviju zala“.

1) Rado iznosimo i ovu radnju o Пољупцу, koja može služiti kao dopunak Пољупцу, što je štampan u br. 6. našega „Srđca“.

Pravi Rimljanin držao je polubac časnijem i dopuštenijem samo među zaručnicima; naprotiv imade ljudi, koji taj polubac, te je kao uvod u tragediju zaboravljena sama sebe, smatraju nečasnijem i nedopuštenijem, jer ako je ljubav vjerenika čista — kažu oni, to mora i znak nezina čist biti. Ovi nazori ne mogahu se složiti, te tako to pitanje riješi obično i provincijalno-pokrajinsko pravo. S determinacijom i razdijeljenom polubaca zanimahu se i pjesnici; a naročito pjesnik Marcijal. Virgil nije se mogao bez polupca ni Bogu zahvaliti.

U najstarije doba bješe ljubljenje kod Rimljana vrlo ograničeno; u ljubljenju nazirahu oni takovo međusobno približenje, koje je moglo imati najozbiljnijih posljedica. To izražuje Apulej u ovom stavku: „polubac je vatra sa strana borilaca u boju ratoborne Venere“. Ova zabrana, koja u rimskom pravu¹⁾ nalazi svojeg izraza, zahtijevala je od žena veću stidljivost, negoli od muškaraca, došledno davala je ženama veće pravo za sačuvanje svoje stidljivosti negoli muškima. Po Ulpijanu mogla je žena protiv onoga, koji je uvrijedio, ili na ulici ustavio, te protiv i nezine vođe sprovodio — sa „injuriarum actio“ — pred sud stupiti. Šta više primaње i davanje polupca dovelo je bilo do toga, da je Ovid iz straha ove izreke napisao: „Ko je polubac primio, a k tomu još i drugo ne primi, jest sigurno nevrjedan već primljene ugodnosti.“²⁾ Ovijem starijem nazorom odgovaraju mnogi strogi primjeri kazanā u onakovijem slučajevima, kad je stidljivost ma i najmaње ozleđena bila.

Ova plemenita namjera propade sa svijem svojijem početnikom, te vidimo da se opće iskvarenje običaja ogleda i u upotrebljenju polupca. Ljubljenje postalo je manijom, ljubilo se je kod jela, kad se je išlo spavati, na ulici, u školi, u vijećnici i t. d. Zlopotreba polubaca dospije tako daleko i taknula se je naroda tako strasno, da je više carevā, — lukavi August i pokvareni Tiberij, — protiv toga ustalo, a ovaj posljedni također u jednom ediktu — naredbi — zabrani svagdaње ljubljenje. Tacit, Sveton i Marcijal dovoľno su opisali to besramno ljubljenje, te ćemo nešto po njima navesti. Kod gozbe običaj je bio polubiti

¹⁾ S. C. Orsitianom dig. 1. 5.

²⁾ „Oscula, qui sumpsit, si non et cetera sumpsit, — Haec quoque quae data sunt, perdere dignus erat“.

toliko puta usta, koliko je slova bilo u imenu darovatelja gozbe, ili u imenu onoga, u kojega se je čast davala gozba; te tako su takove stvari do krajnosti išle.

Nevaljanosti i protunaravnosti tako se bjehu usisale u krv naroda, da je gore spomenuta naredba Tiberijeva na veliku oporbu naišla; da se moderna prispodoba navede: kao što je naišla naredba brzojavnog upravitelja u Berlinu proti šiñona i ličila kod samijeh gospoja kod brzojavnstva namještenijeh. Poslije nijesu carevi ništa radili, da tu zlu navadu iskorijene; u vrijeme njihovo ljubile su se noge i ruke, prosjaci ljublahu one, koji su im što udijelili, kandidat svoje birače i obratno; a gdje se nije mogla usnica usnice dotaknuti, ondje su kao dan danas bacali se polupcima. Potañe opisuje to Marcijal u svojijem epigramima, a pero ñegovo u ovom predmetu upravo obiluje.

A kakvo su stanovište u pogledu polupca zauzeli ljudi nove, prave vjere, prvi Hrišćani, strogi ascetici? Utjehom možemo reći strogo i opet blago. Polubac držao se je kod njih kao povreda čistoće, stidljivosti, nevinosti i djevičanstva, ali vjerovatno samoj od strane inovjernikâ, jer Hrišćani ljubili su se među sobom u najstrožem smislu riječi „hrišćanski“, te je polubac bio kao zalog i znak religiozne zajednice. Oni pozdravlahu se među sobom „polubcem mira“, a svršetak molitve naznačivao je opći „deneralni polubac“. Bijaše običaj, da bi kod večere (a ta je bivala svaku večer) djakon povikao: *osculamini vos invicem osculo sancto*¹⁾; a to je značilo, da počinje razgovor; kod te zgode međutijem sjedjele su žene odijelene od muškaraca kao od prilike danas kod kalvinista, ili kako je natpis u draždanskoj dvorskoj crkvi: „muški desno, žene lijevo“, a to isto biva i kod istočnijeh pravoslavnijeh.

Stupañ toplote takovijeh polubacâ kod Hrišćanâ prekoračivao je rijetko kad temperaturu prijateljstva i bratimstva; drukčije bilo bi starijem navjestiteljima vjere pri općenitijem gozbama prevruće postalo.

Kada je pako polubac već bio potpuno osiguran, počeše crkveni oci tu temu samo sebi prirodnom ozbilnosti pretresati. Hrisostomus, — „čovjek zlatnijeh ustiju“ — bješe oduševljeni obo-

¹⁾ „Poljubite se među sobom svetijem polupcem.“

žavatelj polupca. Tertulijan naprotiv proklinjao ga je, jer držaše, da polubac čuvstvu srca ne odgovara, a ljudima da se ne mili: naravno onda je bio sasvim drugi svijet; djevojke radile su sve moguće, da zadovolje gospedaru, a žene opet svojijem muževima; danas — kite se i liče prve, da pridobe mladu gospodu; a žene da još lepše budu, naročito da pribave obožavatelâ!

Mudri zakonodavac ne će nikad zaboraviti na običaje, vrline i socijalne odnošaje svoga naroda. Kad je novo zakonodavstvo vladavinu, sustav, municipije i sveučilište stvorilo, nije zaboravilo na znakove narodnosti i na pozorište. A to je pravo. Za to ne možemo zamjeriti rimskim zakonotvorcima, ako su u svojijem institucijama i za polubac mjestance ostavili, — za polubac, koji je sa narodnijem običajima tako usko skopčan bio. Pravo značenje mogao bi polubac samo u svezi među vjerenicima postići. A tu bješe i zbiļa vrlo možan. Kad bi se razvrgla vjera, morala je vjerenica, ako je od vjerenika dar primila, te (po mnijeñu cara Konstantina) izdala pravomoćan zapis — receptis — polubaca, samo polovinu vrijednosti dara povratiti; dakle polubac bio je vrijedan 50% primljena dara — doista obilno procjeñeñe. — Kod toga nije se u obzir uzelo, kojijem je načinom dan polubac, je li dobrovoljno ili ne, hotimice ili nehotice, jedan put ili više puta; samo najjednostavniji čin bješe dovoljan, da se ispune zahtjevi zakona, jer polubac bješe zakonom priznani znak, za koji su rimske djevojke znale: „in hoc signo vinces“ — „polupcem ćeš nadvladati“.

Bješe li koja djeva tvrdoglava, da nije htjela polubiti svoga vjerenika, to je morala, ako su se ñihove nade razbile, — sve darove povratiti. Ovo pravno postupañe uredio je Konstantin te se temelji na ovom shvaćañu: Polubac zaručnice jeste kao privoļeñe ženidbe; to pako ne znači polubac muškarca, te za to nije polubac na uštrb ženskoj stidljivosti; s toga polubac vjerenice ima svojijeh pošļedica, te onaj se mora pedepsati, koji gori nego najgori protjerani financijaš — protuva (Jedan ministar financije nazvao je god. 1871. takove najgorijem ljudima) na dražest svoje vjerenice rasporezuje šećerni ili drugi kakav slatki porez, te pošto ga utjerao, ostavi je; pa pošto takovi ljudi nijesu bili rijetki odredio je zakon razne kazne, da ih zastraši.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Kroz to posta Konstantin osobiti ljubitelj gospođa; no ove su ni mogle s njime zadovoljne biti, jer sada je mogao polubac više vrijediti, nego li onaj glasoviti polubac, koji je 1863. neka dražesna plemica na javnom trgu za hiljadu forinata dala u svrhu, da se postradalijem pomogne. No ovaj bijaše po privatnoj pogodbi izvršen, dok je rimskim vjerenicama išao na ruku zakon, tako da je Konstantinov zakon sadržavao cijelo eksproprijaciono postupanje. — Ma da se je mnogo o tome zakonu raspravljalo, ipak nazori i motivi velikoga toga zakonodavca nijesu za nas od velike važnosti, nego promotrimo mi bolje razne iznimke.

Polubac dvanajestogodišnje djevojke bješe sasvijem nevin; on se je smio dati i primiti bez ikakve kazne. — Isto bješe kod nekih žena u Rimu, kojima bijaše geslo: „pretplate se rado primaju, a darežljivosti neka ne bude granica“. Za ovakav jedan polubac dovoljno je bilo 1 kilo obljubljenoga Kosmusova ličila ili nekoliko komada rude „guča“. U kasnije doba htjedoše neki naučnici Konstantinov zakon opet uvesti; oni govorahu, da vjerenik imade vremena s polupcem do vjenčanja, pa isto predložiše u konzistoriju u Lipskom, Saksonskoj, koji ih ipak odbije, te na ove nazovi — svete Kvekere gađa ova rečenica:

L'jepu djevu vidjeti
Polubit je ne smjeti,
Jest kraj vrela sjediti
A ne smjet se napiti.“

Ako želimo znati kakove je preobražaje polubac u srednjem vijeku doživio, tad moramo zaviriti u manastirske knjižnice. Kaluderi pisali su vrlo mnogo o polupcu. Tako nalazimo staro jedno pravilo, koje glasi, da „niko sa posvećenom djevojkom ne smije ljubovati“; — po longobardskom feudalnom pravu izgubio bi vazal svoj posjed, ako bi polubio gospoju svoga gospodara, pa ako je Alcijatus istinu napisao, držali su talijanski suci polubac prekršajem ženidbene vjernosti. U Holandiji glasi jedna stara poslovice: „Veel Küsskens op det lipkens mack t e vrintskap onder det slipkens“. Jedva bi se moglo vjerovati da je ove poslovice isti korijen, kao i one, po kojoj je kod starijih Nijemaca djevojka, ako je koga polubila, izgubila svoje djevičan-

stvo. U Ingleskoj smatrao se je polubac znakom pozdravljanja; još dalje pak ide Francuz, koji dozvoljava svomu gostu da sve ženske u kući polubi.

Sada smo dosta rešetali po istoriji, za to se obazrimo na sadašnjost, i ponajprije odgovorimo na питање: koliko polubac kod nas vrijedi? Kao što se čini, mnogo; samo se može misliti, da se danas još više govori o polupcu, jer se čuje svaki čas i svugdje: „lubim ruke, gospodice milostiva“ itd. Ljubljenje, naročito među vjerenicima, nema kod nas tako visoku zlamenitost kao u Rimu negdje, no ipak se mnogo trguje i eskontuje; tako da u našijem glavnijem mjestima — 30% novorođene djece zahvaluje život svoj tako slobodumnijem majkama. Slatko osjećanje polupca osjeća se svugdje od Fruške Gore do Siñega mora, a ni jednom statističaru nije još za rukom pošlo, da statistiku polubacâ sastavi kod nas; ipak imade polubac luecko, a ne političko značenje.

U koliko čovječniji dio našeg zakonodavstva bez razlike političkog mišljenja imade rado polubac, to se još na saboru nije riječ o polupcu povela, šta više niti naj novija zakonska osnova kaznenog zakona ne spominje polubac kao da se uopće polubac ukrasti ne može. To se pak za to događa što je polubac stvar sa svijem izvan prometa, te upravo neprocijeljiva, a kod Rimljana stajale sve, što je bilo sveto i posvećeno — *res sacrae, sanctae et religiosae* — izvan prometa. To znade i osjeća sa svijem nevina djevojka, ona, ako su je i kaluderice odgojile; to znade i osjeća naj značajniji naučnik kao i pravnik, ma ako i nije predavaću rimskog prava nikad nazočan bio.

Mi pak držimo da polubac među vjerenicima nije na uštrb njihovoj stidljivosti, te da zaručnici ne pripada nikakova nagrada, jer nije škode trpjela.

Bivši nazori o tome zastarjeli su, novi su nastali. Polubac je dan danas znak uľudnosti, pristojnosti i pozdravljanja, ne stoji u nikakvome konfliktu sa stidljivošću, a i ne može se više smatrati mostom, koji dragu draganu dovodi. Polubac kod nas nema prodajne cijene, nema službeno označena tečaja, on je stvar izvan prometa — „*res extra commercium*“ — kao dijamantne kapi bla gotvorne rose. —

One pak, — koje polupce vrlo rado daju i primaju, neka zapamte, da polubac, ma se nebrojeno puta dao i primao, ipak

nije nikakova garancija — jamstvo — ženidbe. Naprotiv znade pošten i vitežan čovjek, da „non omne quod licet, etiam oportet“ — „nije potreba svega, što je dozvoljeno“, te da nema nikakve „in integrum restitutio“ u pogledu pošteća i čistoće ženske. — Kako je naš zakon prema ženskom krasnom spolu plemenit, to i mi na braniku toga zakona rado stojimo.

Vukovar (Srijem) pred Đurdev-dan 1902.

■ Milan Pavlov Jovanović.

Наше покољење...

— по Надсону —

Наше покољење младости не знаде,
Сад се младост само у бајкама чује; —
У данима нашјем рано мисо̄ трује
Размах првјех сила, осјећај и наде.

Ко је од нас овдје љубио свјем жаром?
Ко богова својих одрекô се није?
Ко ступи да борбу са пороком бије?
Ко не клону духом, заносом и маром?

Све од колијевке срца су нам млака,
Безвјерје нас мучи а досада кињи....
Све су наше жеље хладне кô кâм сињи,
Па и мржња наша пуста је, нејака!

О, нека је проклет сан што снагу пусти!
На ваздух! У простор! Дајмо ријеч части!
Свом живаца снагом и свјем огњем страсти
Живимо за живот а не за гроб пусти!

О, нека је проклет страх и рошки узда!
Мртви дани туге нека у гроб пану!
Нека наше прси светјем огњем плану
Да служимо земљи, што се у нас узда!

Сложимо се на рад! Устајмо из снова!
Полетимо борби, слави, својој срећи,
Да не може нико с пријекором рећи:
„О, што нисам био син прошлих вјекова!“

Мостар.

Алекса Шантић.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

„Босанско-хрватска ћирилица!?!“

Ми смо Срби већ свикли слушати свакојака извртања и уврједи са стране наше »браће« Хрвата, па нас ништа и не изненађује. То је ваљда и узроком, што до данас нико и не проговори о »босанско-хрватској ћирилицы«. Истина, и не треба да се на »братске« уврједи обазиремо, јер многи од њих и не знају ништа друго; али кад један учени професор изврће истину и тијем нас очито врјијеђа, онда морамо да се на то обазремо и да његов безобзирни поступак осудимо.

Професор Др. Ђуро Шурмин у познатој својој „Povjesti književnosti hrv. i srp.“ провашао је некакву »босанско-хрватску ћирилицу«. Није му доста било, што је написао такову књигу, која је атентат на Српство и српску књижевност, него још изврће и такве истине да човјеку намет стане. На страни 31 речене књиге вели за ћирилицу писмо: „poznato je pod imenom bosansko-hrvatske bukvice“. Зар је то још неком познато, осим самом госп. Шурмину?

Кад би га нешто чуо босански бан Стефан Котроманић, преврнуо би се у гробу. А шта би му само рекао фра Матија Дивковић? Бан Котроманић називље свој језик *српским*, а наравски да му је и писмо српско, баш то исто, што га тако криво зове госп. Шурмин. Котроманић вели у својој повељи од године 1333. ово: „... томš еš 'Д' повекале . . а . . дкне латинисци а дкн српкне . .“ [Monumenta serbica стр. 107]. Фра Матија Дивковић, који је на триста година послје Котроманића, вели: „... нашк каретински писан незком словинским и слови сарпкнеми . .“ На другом мјесту вели: „плач блажене Дивнице Марне, кои плач исписакши сарпски . .“ На трећем мјесту вели: „керши како Ѕбрам . . коне керши исписакши сарпски . .“ На четвртном мјесту вели: „Жикот светє Катарине сложен ѕ керше, коне керше исписакши сарпски . .“ Још има таквијех примјера, али је и то доста, па да се види извртање истине.

Дакле ћирилицом је писао и Матија Дивковић, али му не бјеше ни крај памети, да је назове »босанско-хрватском ћирилицом«, већ напротив *српском*. А да не би ко рекао, да фратри босански нијесу то писмо сматрали својијем рођенијем писмом, већ га за то звали српскијем, што њим писаху и Срби

у Србији, ево и за то примјера: Фра Стипан Јајчанин, који је писао истијем писмом као и фра Матија, вели у предговору своје књиге „Испокнед карстџанска и наџк“ ово: „ . . кесма сѣ потрекитѣ књигѣ ѣ Босни ѣ наша слока и ѣ наш џезик“. Та је књига штампана у Млецима 1704. — Дакле, допустиће госп. Шурмин, да се то писмо зове својијем правијем именованом »српска букваца«, а не ни »босанска« ни »босанско-хрватска«.

Проф. Шурмин употребљава то своје фантастично и измишљено име за наше српско писмо на више мјеста; тако на страни 77, 114, 183.

На страни 115 вели за босанску књижевност XVII. вијека, да та „фрањевачка књижевност има у тому своју вриједност, што предоћује чисти народни говор као најбоља хрватска проза у XVII. стољѣћу;“ Ради би били знати на чему г. професор темељи хрватство овнѣх фрањеваца? Је ли на темељу вјере? Биће да је тако, јер тога се је г. професор држао при писању ове своје „Ровјести књижевности“. Ко је католик, ступао га је у хрватску литературу, па макар он био најватренији Србин. Зар је то објективност? Зар је то озбиљан рад једног ученог професора?

Погледајмо његову објективност само у једном примјеру! Говорећи о Матији Дивковићу вели на стр. 116: »Od њега нам је остао наук крстјански за народ словински, издан у Мlecima 1611. а послѣје више пута. Тај је наук преведен с латинскога језика „у језик **словински** и слови српскиѣми“ (т. ј. ћирилскиѣми)« Госп. професор ако и наводи Дивковићеве ријечи „слови српскиѣми“, ипак измишља неко ново име, које је по ћуди њему и његовијем неумјеснијем идејама. Ми то осуђујемо а сажаљевамо хрватску интелигенцију, која још никад не ће да се опамети.

Кад би нам г. Шурмин могао макар једнијем писанијем спомеником босанскијем доказати и назив ћирилице »босанско-хрватска«, онда би му одобрили; али овако не, док сва документа стоје на нашој страни. Сви босански споменици говоре за оправдани назив ћирилице »српска букваца«. Ко противно мисли, љуто се вара.

Вл. Божић

Mata Dalmatinac.

— Mlad. G. —

Već preko dvadeset i pet godina živio je on u Šarengradu, a o njemu se samo to znalo, da mu je ime Mata, da je iz Dalmacije i da je bio u srbijanskom ratu i da je tamo rañen.

A živio je sasvijem povučeno u jednoj maloj kući sa svojom baba-Marom, kako je obično sve selo nazivalo; no on je vrlo malo bio u selu; po čitave dane proveo bi u svojoj kolibi, koja je bila četvrt sata udaljena od Šarengrada, gdje je on imao sav ribarski alat. Živio je srećno sa svojom baba-Marom, no uvijek je težio za Dalmacijom i ako se u Šarengradu okućio i oženio, a ribolov mu taman toliko donosio — da može hraniti njih dvije duše. Djece nije imao, pa za to je nas djecu vrlo ljubio; ta eto ga svaki drugi dan u Topolovac, pa nikad nije dolazio praznijeh ruku; ili voća ili ma što drugo donio bi on nama.

Pa tek kad dođe post, evo ti u jutru prije zore čiča Mate k nama, a o prstu mu visi nekoliko ribâ.

Kad bi se otac mašio za „ladlu“ da mu dâ nešto, on bi odmah vratima.

— Hvala, hvala, gospodaru; pa to sam ja djeci donio.

— Ali jednu čašicu konovice, to tek ne ćeš odbiti — rekao bi otac i natočio bi mu.

— U zdravlje, gospodaru, i vaše i gospoje i djece!

Pa tek zimi, samo nek je nešto lepši dan, evo nega sa saonicama, da nas malo proveze, makar samo do Krsta izvan sela.

Selaci Srbi u Šarengradu peckali bi ga uvijek, te ih se klonio. Baš jedanput, bilo je u nedjelju poslije podne, stajali smo pred crkvom a bilo je desetak ljudi, pa tek će ti Gaja Novakov:

— Ma kako ti, čiča-Mato, možeš biti Srbin a ideš u šokačku crkvu, — pa bi onda namignuo na nas.

Eh onda da si vidio čiča-Matu; za tren oka on baci sa sebe onu masnu haljinu, koja je sva ribom smrdila, pa razdrli ņedra i pokaže poveliku ranu, koja je odavno već zarasla.

— Evo gledaj, ko je bolji Srb; ovo sam na Javoru dobio, da, na Javoru; čak iz Dalmacije došao sam braći u pomoć, a ti, eto ti

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

je pod nosom Srbija, pa sjedio si kod kuće, a braća neka ginu; ako sam katolik, mogu ja ipak Srb biti.

Čiča Mata došao u vatru, pa bi se sad i s najmilijim tukao; nému, nému, Mati Brliću, da ko kaže da nije Srb!

Pa za to je uvijek, kad god nije imao posla, bio kod nas u Topolovcu.

Četvrtkom je redovno dolazio, pa bi čekao dokle god pandur Joca ne donese ocu poštu i „Dubrovnik“; pa kad bi otac pročitao, on onda uzme papira sa tezge, pa ga lijepo zamota i spremi u torbu, da kod kuće čita.

Kalendar „Dubrovnik“ je znao gotovo na pamet, pa i visio je na najboljem mjestu u velikoj gostińskoj sobi ispod slike sv. Đurđa, jer i ako je bio rimokatolik, on je svečano proslavljao ovaj praznik.

Mnogo srećnijeh časova mladosti proveo sam sa ovom poštenom dušom, no jednu uspomenu ne ću zaboraviti do groba.

Bijaše to baš na pojutarje Vidov-dana 189*, ja sam se vraćao iz Karlovaca parobrodom. Kad sam izašao iz lade, ali nema našijeh kola; no to mi je milije bilo, bar ću malo čiča-Mati, ala će se iznenaditi.

Baba Mara me opazi još iz daleka, poviče: Evo našeg mladog gospodina! Otkud vi, pa jeste li umorni? o Mato, ta izađi!

— Ta šta vičeš, ženska glavo — čuje se glas čiča Mate još iz sobe, — čujem još dobro, hvala Bogu. — Pa vi baš sad upravo iz Karlovaca, pa zar ne zna stari gospodar da ćete doći, a vi onako da ga iznenadite, a?

— Ta pisao sam, ne znam što nijesu izašli — odgovorim.

— Pa i taj „Imra“ jedanput dode u četiri sata, a drugi put u osam; nego de ti, Maro, spremi što našem gospodinu, pa hajdemo unutra malo.

Kad udosmo u veliku gostińsku sobu, udari mi u lice neka hladovina i miris od bosilka te je vrlo prijatno zadisao.

A i jeste baba Mara čistunica; ta pogledaj samo one krevete, sve to čisto.

Na sredini sobe stajao je sto, sa svake strane po dvije dugačke klupe sa zaledinama naslońenijem na krevete. Između prozora visjela je velika slika sv. Đurđa, a pred ņom je gorjelo kandilo; ispod slike je bio obješen o uzici kalendar „Dubrovnik“ i do ņega neka mala pjesmarica.

— I još mi oni nesretnici vele da nijesam Srb, a gledaj, gore li kod njih kod koga danas kandila; evo vidiš juče i danas neprestano gore kandila; Vidovdan juče, pa da ja ne pripalim kandilo za pokoj duša našijem kosovskijem junacima.

Ta dok sam još bio malašan, govorio mi je moj otac, Bog da mu duši prosti: Djeco, dva dana u godini neka vam budu najsvetija, a to su Vidovdan i sv. Savo, pa ja i čuvam očev amanet.

— O Maro, de ti požuri s jelom, a i ja ću da malo vinca natočim; — otvori veliku spremu, pa izvadi vrč. — Ja ću odmah a evo i Mare, pa prihvatite se malo.

— Ta već sam ostarila, pa šta ću, spora sam, — reče baba Mara i metne na sto tañir pun ovčijeg sira, — znam ja šta vi želite, pa donijeću i malo luka; a pa kako to tamo u gimnaziji? teško, znam uh, pa u tuđoj kući, nema materine ñege; iju! šta će stara gospoja reći, kad vas vidi! pa i oslabili ste, ali i narasli.

— Ta mani, hoćeš do zore; prestani već jedanput — reče Mata, pa natoči divnog fruškogorskog vina.

Već se bješe sunce klonilo zapadu, kad mi izadosmo poslije večere pred kuću.

— Pa, gospodaru, da se malo provozimo; divno je veče, ako je samo po volji — čiča Mata će.

— Kô da mi iz usta oteste; hajdemo malo, a dotle će i kola doći po mene.

Spustismo se obali Dunava; čiča Mata zagazi u svojijem teškijem čizmurinama u vodu i ude u čamac, te ispluska vodu ispolcem; očisti dasku za sjedañe i mi se otisnusmo na onoj šilji. A divna večer bješe kakva je u Srijemu oko Vidovdana; sunce je bilo baš na zalasku, pa je čitav zapad bio crven; iznad nas se dizaše ponosno Fruška Gora i ruševine Šarengrada, u kome nekad gospodovahu srpske despote.

Po strmenitoj obali verale su se koze, a jedan kozar sjedio je na samoj obali i svirao u dvojnice nekako tužno.

Mi prestanemo veslati, pa smo sjedili mirno i gledali na romantični Šarengrad i divnu Frušku Goru, koja se onamo sve uz Dunav pružila u nedogled.

Iz daljine se vidjela jedna lađa sa dva dimnjaka a crni dim sukľao je iz obje; lađa se primicaše i već se čulo udarañe točkova.

— Ta gospodaru, ili me oči varaju; na dimnacima je našarana okolo srpska trobojnica: ta eno crveno, pa plavo, a dole bijelo.

Zaista za nekoliko časaka doplovi spram nas »Beograd« parobrod „srpskog parobrodarskog društva“ iz Biograda.

— E hvala ti, Bože, i danas i do vijeka, — reče Mata i kleče na jedno koljeno i sklopi ruke, pa onda prekrsti se nekoliko puta; — ne žalim sad odmah da umrem; pa nijesmo badava proivali krv; nije ni ovo badava, — reče on i pokaza ponosno svoju ranu.

Ja sam bio tronut; vidio sam već nekoliko puta srpske parobrode, no nijedan put nijesam bio u takom osjećanju svog srpskog ponosa kao sad kad sam gledao ovog čovjeka, koji može s pravom reći: Pa i ja sam prolio nekoliko kapala krvi, da ovaj sad ovuda plovi ovako slobodno na korist i diku i Srbiji i Srpstvu.

— Pa ima li ih još koliko? — zapita čiča Mata a glas mu je nekako drhtao.

— Pa sedam-osam, a biće ih i više za koju godinu; a šta veliš kad i po moru zaplove?

— Neka, hvala Bogu, kad sam ja i ovo dočekaao, a ti si mlad, pa ćeš još i to dočekati. Neka je slava Bogu!

Naša šila se je neprestano podizala i spuštala na talasima, koje je „Beograd“ za sobom ostavljao.

Sunce je već bilo zašlo; mi se vratismo kući. Kola naša već bjehu u čiča-Matinom dvorištu. Sjednem na kola i kočijaš potjera.

— Doći ću sutra da pričam starom gospodaru, što sam danas vidio, pa pozdravite sve i gospodara i gospoju i sve, — vikao je on kad smo već izjurili iz dvorišta.

Već bješe ponoć kad dodosmo u Topolovac; sve bješe mirno, ni žive duše nigdje, samo pred općinom nekoliko stražarâ; oni pritrčaše prijeko, pa otvoriše vrata i ja sam za nekoliko časaka bio u roditeljskom zagrlaju.

*

„Ne, brate, baš ništa novo, — piše mi neki dan brat, — nego juče smo bili u Šaregradu na sahrani čiča-Matinoj; umrije sirotmah; sirota baba Mara! Mama je primila kod nas, da ne čami sama“.

Mnogo sam slatkijeh časova srećne mladosti proveo, no onaj, dragi čitaoci, ne ću nikada zaboraviti.

Књижевne ocjene.

Pjesme Avda Karabegovića Hasanbegova.

Iz ponositoga srpskoga Biograda, a od uredništva lijepoga književnoga lista Kola, stiže nam, ugledno opremljena, knjiga pod gornijem natpisom. U njojzi su sakuplene sve pjesme darovitoga, a, na žalost, rano preminuloga pjesnika srpskoga Avde Karabegovića Hasanbegovića Hasanbegova; pjesme, koje je na nekoliko dana pred smrt poslao svome drugu Svet. Ćoroviću, ostavivši mu u amanet, da im izdavača nade. Ćorović mu je i predgovor pjesmama napisao i, da bi naše čitaoce pobliže upoznali sa pokojnijem Avdom, iz toga predgovora vadimo ovo:

„Avdo Karabegović Hasanbegov rodio se u Modriču 1878. godine. Svršivši vrlo mlad medresu, prešao je u osnovnu školu i sva četiri razreda svršio kao jedan od najboljih djaka. Iza toga je htio poći u gimnaziju, ali ga od toga odgovoriše neki prijatelji, bojeći mu se za onako slabo zdravlje. Tek prošle godine pošao je bio u saraevsku preparandiju, gdje je jedva izdržao nekoliko mjesecâ, pa se teško bolan vratio kući, da tu i umre. A umro je 20. decembra, prošle godine, u 22-oj godini života. Kad drugi istom počinu da žive, kad istom počinu da razmahuju krilima i polijeću, on je tada svršio. „List sa gore otrgnuo se mlad“ i snijeg je zasuo „novi jedan humak grobnik“ baš kao što je naprijed u pjesmama prekeo . . .

„Moramo napomenuti, da je Avdo u životu mnogo propatio. U ranoj mladosti izgubio je i oca i mater, a nije imao nikoga, koji bi ga srdačnije prigrlio sebi. Nejaki brat i sestra bili su jedini, koji su ga iskreno ljubili i koje je on ljubio (što se i u pjesmama vidi), ali šta su mu oni mogli pomoći? Novaca niti je imao, niti mu ih je kogod htio dati. Među ljudima malo je imao prijatelâ. Mnogi su ga mrzili i to baš zbog toga, što se javno nazivao Srbinom i što nije, pored svijeh njihovijeh savjeta, htio da se odreče toga imena. Radi toga mrzio je i on njih. I otuda u njegovijem pjesmama onoliko gorčine i mržnje na svijet, na ljude, na sudbinu, pa i na samoga sebe. I to mu je pomoglo, da, prije vremena, ode u grob . . .“

Toliko o životu Avdinu, a sada da predemo na njegove pjesme. Napominemo odmah, da su one stečevina za srpsku književnost i da ih,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

s pravom, možemo uporediti sa najboljim pjesmama drugih srpskih pjesnika, koji se posljednjih godina pojavise. Karabegović ima misli, ima poleta, a nada sve ima — osjećaja. Iskren je, iskreniji nego i jedan drugi pjesnik, koji je poslije Đure Jakšića propjevao, a iskrenost pjesnikovu mi mnogo cijenimo, baš danas, kada, povodeći se za tuđim, nesrpskim uzorima, mnogi pjesnici naši liju krokodilske suze, prevrću očima i prave se mučenici, da ih gotovo žaliti moramo, — a sve to izvještačeno, lažno. Ko da posumnja u iskrenost Avdinu, kada n. pr. ovako poručuje Jovanu Dučiću, pošto je ovaj napisao svoju priču Moj otac:

Tako ti je od vajkada u nas:
Braća nisu živila k'o braća,
Mržnja im je razdirala grudi,
A vjera ih razdvajala luto
U dv'je čete paklenih boraca,
Demon im je srcima zavladao:
I na brata brat je dig'o ruku,
Pa kroz duge godine i vj'ke
Nastavljali djelo Kajinovo.
Mnoga li je zakukala majka
Svom jedincu viš krvavih grudi,
U hladno ga cjelujući čelo.
Mnoga li je procvilila luba,
Mnoga moma uzdahnula bono!
— — A taj uzdah peče u dno grudi,
Kô od gvožđa usijana str'jela,
I sa čela hladan znoj procuri.
Stisnem srce i prokunem luto
Crnu prošlost kukavnu i sramnu,
I sam sebi uzeo bih život,
Jer se stidim gledati po sv'jetu
Sa nesloge našijeh otaca

Ovo je jedna od najljepšijeh Avdinijeh pjesama uopšte, a od patriotskijeh je upravo najljepša. Druge patriotske pjesme običnije su, slabije, i niš je pjesnik pisao u mladim godinama. Ipak i u nišima, na nekijem mjestima izleti po koji iskren, mladenački usklik n. pr.

Da li čekaš, oj Kosovo tužno,
 Novu borbu i nova megdana,
 Da li čekaš, ej sudbino kleta,
 I srećnijeg, novog Vidov-dana?

Da li čekaš bratsko razbojište
 Opet bojna truba da zatrubi?
 Ili čekaš, — ah, zlačani sancii! —
 Da se Prizren s Avalom polubi?!..

Ili ovaj:

Da, od Crnog do Jadranskog mora
 Rod slovenstva širi svoje grane;
 Al' još nosi nezarasle rane
 Grdne rane kletoga razdora.

U podnožju velebitskih gora,
 Trebevića sa ubave strane,
 I s Avale ista pjesma plane:
 „Nas jednako sunce grijat mora!“

U srcu nam isti žar plamasa,
 Ista sreća grije naše grudi,
 Lovćen i on iza sna se budi;

I on kô da trpi od užasa
 Đorđe stare, u krv okažane,
 U krv bratsku! Svani, srećni dane!

Ko da ostane hladan čitajući ove stihove? Ko da se duže ne zaustavi na njima, te da ih ne jednom nego i dva i tri puta ne pročita? .. I ko bi mogao da kaže, da ovake pjesme može ispjevati i neko drugi, a ne baš pravi, istinski, bogodani pjesnik? ..

No hajdemo dalje! .. Predimo na njegove ljubavne pjesme, pa tu da ga vidimo, kako čezne i saña ... Čitajmo pjesmu Jednom djevojčetu:

Ja hoću da čeznem — čežnja je slatka,
 A cilj je života — smrt;
 Ja hoću da ginem i da izgorim
 Za tvojim poljupcima —
 Na sv'jetu nema ništa milije,

Od slatke čežnje i od uzdisaja.
Još hoću u čežnji život da stratim
I da uzdišem . . .
Oa žarke žeļe, ah da umirem
Za tvojim liļan-grudma i za b'jelim vratom!
Ja ne ću da te taknem,
Jer ruţin pupoļak, kad se razvije,
I kad mu lahor otruni ćaške,
Odmah i svene.
I mladost naļa minula bi tako.
Gle: rosni cv'jetak na livadici,
Za suncem ćezne i — rumeni se;
Al' kad ga zraci sunca poļube,
Smorenu glavu grudma prikloni.
Tako i usne naļa, kad bi se sļubile
U poļupcima,
Koprenu sna bi trgla java s oćiju nam,
I svijet bi taj vidjeli u prozi,
I sve bi slasti iļćezele već za nas
I bilo bi nam mrijeti . . .

Kako ćudna, a kako ćista, golubinja liubav! . . I kako li je li-
jepo opjevao pjesnik, na naćin malo neobićan u nas! Već se u ovoj
pjesmi jasno vidi, koliko je originalan i u koliko se otrebao svojijeh
uzora, za kojima se u mladijem godinama povodio. Isto kao ova
lijepa je, ako nije i joļ lepļa, pjesma Ti uļivaj.

Ti uļivaj — stvorena si za to.
Ne daj da ti suzica ni jedna
Otrgne se niz veselo lice,
I da radost nesmućenu smuti.
Ti uļivaj, ja ne marim viļe,
Sv'jet je moje pomutio snove,
Moji nadi razb'jeni su davno
O kam tvrđi i klisure hladne.
— Oh, ne ima niļa na tom sv'jetu
ļto bi mogo poļeļeti viļe,
A ne mrzim i prezirem ļuto!
Liudi su me sa prezreńem mrskim

Odbacili kô najnižeg skota,
Samo za to, što tek n'jesam s n'ima
Po kamenom gmizao se prahu.
Oh, a dušo, ti još ne znaš za to,
Nemoj slušat jadicovke moje!
Ti uživaj, dok si nežna tako!
Oblak tuge dok se nije svio
Na tvom čelu prozirnom i glatkom,
Pusti srce nek se igra sv'jetom!
Slušaj pjesme malena slavuja,
Tihi cvrkut u poľani ševe,
Slušaj žubor potočića mala
I drhtaće lišća sa drveta,
Dodirnutu lahorima tih'jem
I mističn'jem sjajem mjesečine . . .

Avdo kao da nije bio sretan ni u ljubavi. To najbolje dokazuju njegove pjesme *A m o r*, a dokazuje, u nekoliko, i ova gorđa. On ľubi, čezne, gine, ali uzaludno. Ona ga je zabacila, ostavila. I, mjesto da je prekorrava, da je grđi, on samo uzdiše, zbori joj da uživa, i pita je: Jesi ľ, dušo, barem sretna ti:

— Jesi ľ sretna? trepti mi na usći,
Gledeć lice gdje ti sm'ješkom sja,
Ah, toliko ja ti sreće želim
Koliko sam tek nesretan ja!

Jadan Avdo, dobar li je bio! Koliko je morao patiti i kako velikodušno oprašta! Kakva razlika između n'ega i tolikijeh drugih pjesnika! . . .

Žao bi nam bilo, da završimo ovaj prikaz, a da ne spomenemo još dvije Avdine pjesme. Obje su toliko lijepe, da bi mogle, bez zazoru, stajati u zbirci ma koga, i starijega, pjesnika, i da bi se ipak mogle računati u bolje. Prva od njih je *Na mjesećini*.

Umorni zraci blago umiru —
Pošljedni pozdrav tihoj večeri;
Andó je mira krilom mahnuo,
I od tog jednog toplog zamaha,

Kô tanko velo, večer prozračna,
 Na upokojenu zemlju spusti se.
 Kô krotka djeva crne trepavke,
 Tako je narav oči sklopila
 I tih'jem, mirn'jem sankom zaspala.

.

A tamo negdje, vrlo daleko,
 Kroz večer tihu potok žubori,
 Uz mladog lišća tiho šuštaće.
 I opet čujem: s šumom dubok'jem,
 S klisure tvrde u crnu provalu
 Strmoglavce se roni vodopad;
 I prskajući svojim biserom
 Daleko u vis kô prah srebrni
 Na bukovom se grañu ustavlja,
 I s mladog lišća kao suzice,
 Kaplice krupne tiho kapaju.
 Iz toga sanko mene probudi
 Duboki uzvik noćne jevine —
 Ja prvo uprem oči u tebe:
 I opet vjetar tiho čarlija,
 I kosom tvojom titra lagano.
 I uprem nebu pogled sañivi,
 A hladni znaci bl'jedog mjeseca
 U n'jeme krše sjaju besćutno . . .

Lepšu sliku rijetko je koji pjesnik srpski ispjevao. Čitajući je, mi smo nekoliko puta uzdahnuili, jer ona najbolje dokazuje, da je Karabegović bio jedini, koji bi, da je poživio, zamijenio nam pokojnoga Jakšića.

Druga pjesma, za koju smo kazali da je lijepa kao i ova, posljednja mu je, labudova pjesma. Ńu je pred smrt ispjevao, opraštajući se sa svijetom:

Lišće pada sa uvel'jeh grana,
 Dušu moju težak stiskô jad, —
 Nado moja, vjero zakopana,
 Srce moje šta mi radiš sad?

Vjetar huji sa dalek'jeh strana,
Tužna jesen odnese mu nad,
Zoro moja, srećo nesnivana,
Srce moje šta mi radiš sad?

Srce dršće, a ledi se duša,
Meni više ne će procvast cv'jeće:
List sa gore otrže se mlad.

I zacvili. Da l' ga kogod sluša,
Sluša li mu kogod pjesmu sreće?
Srce moje, šta mi radiš sad?

Ovo što smo naveli dosta je, pa da se vidi, kakve su i ostale pjesme i kakav je Avdo pjesnik. Mi zbirku naj toplije preporučujemo i gotovo bi, kao ono car Lazar pred Kosovo, da prokunemo svakoga Srbina, koji je ne bi unio u svoju kuću. XX.

*

Слободан Јовановић. *Енглески Парламентаризам.* Београд. Нова електрична штампарија Петра Јоцковића, Београд (Теразије) 1902. — Цена 0.50 дин. На 8^о, стр. 53.

Што одмах пада у очи код овога писца то је његов одлични избор предмета које он проучава: *Уставошворна Скупштина у Србији, Двodomни Систем, о Светићу, Спољашња Политика Србије (у XIX веку), Бугарски Раци, и његова најновија брошура: Енглески Парламентаризам*, прештампана из Српског Књижевног Гласника. За релативно кратко вријеме, он је стекао најљепшег гласа међу млађим нашијем књижевницима; данас се већ води рачуна о ономе што рекне Г. Јовановић; његови се радови очекују с највећијем нестрпљењем; — он се може с правом похвалити да га радо читају. Друга му је одлука, која је у исто вријеме и његова *faculté maitresse* како би французи рекли, што умије да пише. Његов је стил јасан и лак; излагање прегледно и врло схватљиво. Оно што он на пише, једном прочитано, не заборавља се лако. Ријечју, то је писац који је релативно доста дао, који још више обећава.

Своју брошуру господин Јовановић подијелио је на четири дијела. Да би се боље схватио енглески парламентаризам,

он почиње са излагањем странака у Енглеској, за посљедњих 100 година. Странке у Енглеској нијесу сталне, као на континенту, (бар по теорији), са израђенијем програмима о свима политичким проблемима; оне се образују искључиво с обзиром на она питања која данас постоје. Груписање људи у једну странку врши се по тренутној потреби. Искрсне једно питање од већег значаја, сви они који мисле у једном правцу удружују се, да остану заједно само дотле, док их буду, везивале исте мисли. При првом другом питању они се могу разићи и стварати нове странке са својим дотадашњијем противницима, само ако би се с истијем у томе питању слагали. Енглески политичари не раде и не мисле овако или онако, према томе којој странци припадају, већ они улазе у ову или ону странку с тога што мисле овако или онако; они ступају у друштво људи чије мисли дијеле, по својим начелима, с тим да из истог истуне чим им њихова начела то буду налагала. У Енглеској странке се непрестаио прекрајају, оне иду с временом, с идејама; енглеска је политика чисто начелна, њу не спутава никаква страначна дисциплина, у њој влада потпуно индивидуално мишљење.

Писац, у другом дијелу, износи однос који постоји између *Владе и Краља*. Овдје је зашао мало дубље у историју почињући још 1688, кад је Јаков II. био збачен с престола. Оцртавајући вјерно овај однос у свима мијенама, он врло тачно изводи да се је парламентарни режим утврдио у Енглеској тек послје Ђорџа III., управо за владе Викторијине, а не још за владе Вилема и Марије, као што су то узимали Меколе и Халам. Увођење парламентарног режима он доводи у везу са промјеном изборног система у Енглеској, која је извршена 1832, и држи да прелазак краљевског права у бирању министара на парламенат, не треба објашњавати том простом околношћу, што су послје Ђорџа III. дошла на престоље, прво, два посве слабодушна и неспособна владоца, па онда једна жена.

У трећем дијелу своје брошуре, господин Јовановић бави се *Владом и Скупштином*. Парламенат је почео у Енглеској као надзорно тијело; он није владао сам, већ је само натјеривао Краља да он влада по закону. Доцније, Парламенат је тражио да Краљ влада са министрима који уживају повјерење

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Парламента, макар краљево и не уживали. Док су неки Парламенти на конну (н. пр. француски, нарочито) отишли даље и покушали да од надзорног тијела постану управно и да сами владају преко својих министара, енглески се је задржао ту, на надзорној власти. У Енглеској, управа је у министарскијем рукама. Енглески је министар шеф Парламента, шеф слободно изабран, истина, и кога Парламенат може у свако доба збацити, али кога, докле га не збаци, мора слушати. У истом се одјељку објашњавају функције Вође (Leader) и Говорника (Speaker) скупштинског, функције које у том облику постоје само у енглеском Парламенту. У Енглеској је однос између министара и скупштине из основа друкчији него у онијем земљама, које су тобож примиле енглески парламентаризам. У Француској, у Италији, у Белгији, Скупштина се мјеша стално у владине послове, — у Енглеској Влада се стално мјеша у скупштинске послове; у тим земљама министар је врло често секретар скупштине, — у Енглеској он је готово њен предсједник; у тим земљама скупштина води министре, — у Енглеској воде они њу.

Сваки члан Парламента има права подносити законски предлог; и министри исто тако, али они то чине у свом својству посланика а не министара. Овако је у начелу, док у пракци, у Енглеској, то је право Влада присвојила готово сасвијем себи. Право је чудо, ако један посланик, који није министар, проведе кроз парламенат свој законски предлог.

У Енглеској, парламенат, изјављујући Влади неповјерење, одлучује уједно и своје распуштање, тако да владу, коју обори, не може преживјети. Поводом сваког сукоба између владе и скупштине даје се ријеч бирачком тијелу — одређују се нови избори. То је један од главнијех услова зашто енглески парламенат обара владу тако ријетко.

Посљедњи дио брошуре ставља у додир *владу и јавно мнијење*. Право је чудо било кад је, за владе Ђорџа II. (1757), јавно мнијење наметнуло *Пиша* Краљу за министра. Доцније, под Викторијом, била је обична ствар да јавно мнијење одређује министре, и то не само преко краљичине воље, него и преко воље властите странке посталијех министара. (*Палмерстон, Дизраели, Глестон.*) Као што се види, јавно је мнијење у Ен-

Енглеској од великог утицаја; вођа се једној странци чешће намеће с поља, утицајем јавног мишљења, него што га странка сама себи бира. Први министар никад не постаје по одлуци скупштинске већине, већ по одлуци бирачког тијела. С тога се парламенат и мора распутити, чим с првијем министром дође у сукоб.

Овдје се писац дотиче и америчког система, износећи неке сличности са енглеским системом, ма да се, како сам вели, та два система, обично, противстављају један другоме. У сједињенијем државама, на челу извршне власти стоји председник Републике, кога народ бира на четири године, и кога с тога законодавно тијело не може оборити прије него му истече рок за који је изабран. Док у сједињенијем државама шефа извршне власти бира народ по праву, дотле се то исто дешава и у Енглеској, само овдје народ не доводи првог министра на чело Извршне Власти по праву, већ *de facto*, по уобичајеној пракци. Председник је у сједињенијем државама одговоран пред законодавним тијелом само за своја кривична дјела, а никако за политичка. Па не само он, но и његова влада; њу поставља и отпушта, по својој вољи, председник. *Они, у осталом, стоје у посве слабој вези са законодавнијем тијелом; не присуствују његовијем сједницама, и опште с њим писмено.* Из ове посљедње реченице, необавијенитени би читалац дошао до погријешног закључка. Јер, док је овако у теорији, у пракци се види да министри имају много више и везе и утицаја на законодавно тијело, но што то на први поглед изгледа. У тренутку кад је шеф Извршне Власти изабран, странка која га је наименовала и осигурала му већину, постарала се је и за састав Конгреса; тако, да иста политичка организација која је учинила да буде изабран председник, готово је увијек у стању да добије већину и у Представничкој Кући. При саставу владе, природно је, председник ће увијек узети људе, који, и ако не припадају посланичком реду, припадају политичкој странци, чија је већина у скупштини, којој и сам председник припада. Често пута бива да су министри узети међу члановима законодавног тијела, само у том случају они дају оставку на своје мандате, јер у Сједињенијем Државама министри не могу бити чланови законодавног тијела. Али излазећи из за-

конодавног тијела, они не прекидају и своје личне везе, па чак, до извјесног степена, и своје политичке везе са својим друговима. Доста се често видјело, да су министри из својим кабинетом управљали политичком странком, којој су раније припадали. Они, истина, нијесу званично представљени у јавнијем дебатама законодавног тијела, али с тога узимају активно учешће у претходнијем дискусијама. Пошто се претходно министри сложе с комитетом Представничке Куће, тек онда овај износи приједлог пред посланике и брани га по потреби. То исто бива и пред сенатом. Ови су комитети спона између Владе и Народног Представништва. У противном случају, ако приједлог потиче од стране Народног Представништва, Влада има права да тражи да буде саслушана од комитета, коме је повјерено проучавање приједлога. Предеједник може још и да повјери једном од министара да поднесе какав законски приједлог. Тај би рад, у том случају, био предат једном члану Сената или Представничке Куће, који би га унио под својим личнијем именом. Тако се може видјети међу најзначајнијим законима, од ово неколико година, извјестан број закона, који је био приправљен и редигован од стране кога министра.¹⁾ У већини случајева кад Влада хоће да продре какав закон, она се договори са предјеједником надлежног комитета у законодавном тијелу. Кад се још зна и то, да су ти стални комитети, који одговарају одијелима по министарствима, састављени из већине чланова који припадају владајућој странци; затијем, да се предлагач (влади пријатељ) обично бира за предјеједника нарочите комисије, којој је дужност да припреми законски приједлог, — онда се јасно види да у ствари закон долази од Извршне Власти²⁾ и колики је утицај владе на законодавно тијело. Истина, привидност је сасена, јер чланови владе немају чак ни приступа у скупштинску дворницу.

Ово сам изнио не да исправим пијеца, који и сам ово зна и који се узгред дотакао овог питања, већ да обавијестим непосвећена читаоца у овај предмет.

При крају овог одјелка, господин Јовановић врло лијепо и духовито објашњује улогу Краља у Енглеској. Краљева је

¹⁾ *Chambrun*. Pouvoir Exécutif aux Etats-Unis.

²⁾ *Larnaude*. У својим предавањима на Париском Правном Факултету.

улога да министра предсједника одржава вјечито на рангу министра, да му не да ићи даље. Он има да га сирјечи да не постане Краљ. И ако је већи дио своје власти морао уступити министру предсједнику, Краљ испуњава и на даље краљевско мјесто. Пријесто је заузет, истина, једнијем фигурантом, али и то је довољно, па да министар предсједник не може на њ сјести. Французи су оборили Краља, и сад живе у вјечитом страху да се предсједник Републике не начини Краљем. Енглези су одузели Краљу власт, али га нијесу оборили; они су задржали једног тобожњег краља, да нико не би могао постати прави Краљ.

Из ове се студије лијепо виде све разлике, које постоје између енглеског парламентаризма и парламентаризма осталијех држава, ма да су ове последње тобож примиле енглески парламентаризам.

Биће штете за све оне, које интересује ово питање, а нијесу сами већ дубље посвећени у њ, ако не прочитају овај најновији рад господина Јовановића.

На крају брошуре, писац је додао и један свој ранији чланак о енглеском политичару и књижевнику, *Дону Морлију*, такође прештампаном из Српског Књижевног Гласника.

У Паризу, 3 Јуна 1902.

Ст. К. Павловић.

Мило лане . . . !

(Из пјесама „Ашиклија“)

Мило лане, ситан феслицане,
Што изниче сред Џенет-бостана!
Бог је хтио, па је окатио
Роба свога са тобом — Османа!

Та када је Аллах хтио тако,
Ја ћу увјек послушан му бити,
И с мирисним његовијем даром
Увјек ћу се гиздат и китити.

Увјек ћу се гиздат и китити,
И с мирисом напајати груди;
А срце ће моје раздрагано
У севдаху пјесме да разбуди.

Лаке пјесме прхиуће свијетом,
Кô булбули — птићи лакокрили,
И дуго ће причати свијету
Некад двоје да су срећни били!

Буна. Јуна 1902 год.

Осман А. Бигић.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

L e g e n d a.

(nastavak)

Djevojčica razbi muk prva:

— Kako si, mladiću — reče ona milijem licem — jesi li dobro spavao? — Kadou klimnu glavom dva puta, jednom dajuć znak da je dobro spavao, a drugom da iskaže svoju zahvalnost. Ali sve to više zabuñen i hoteći napokon obaznati gdje je, očima upita a rukama označi:

— A gdje sam dakle?

— Ti si pred nababom (knegiñom) ove krajine i u ñezinu dvoru. Koji te je vjetar amo donio?

— *Znakom*: Ništa ne znam!

— Zašto ne govoriš? Ili si nijem?

— *Klimnu*: da!

— Ali vidim, ti ÷uješ i razumiješ sve!

— Da!

— Tvoja ñemota nije dakle naravna? a ni odavna?

— Ne! ne!

— Je li to od kakve nemoći, nesreće?

— Ne!

— Tad si ti ÷rtva bajaña i ÷araña! — ÷u se jedan glas iza nababe (knegiñe).

— Da!

Ove su riječi izlazile od novoga ÷eladeta, koje, ulegavši slobodno malo prije, slušaše razgovor polu nijemi i opažaše znanijem pogledom razumnu ñemotu mladićevu. To bješe stara žena, prignuta pod bremenom godinâ, a ñe sjedine sñežane bjeloće obavijahu se oko ñezina široka ÷ela; izraz lica očitó energična i pogled jaki i pronicavi, koji je udisao ujedno obzir i strah, popuñavaše sliku ñezina ÷asnoga lica. Pristavimo, da je prekažemo ÷itaocima, da je ona bila pratilica mlade knegiñe, a negda dojiļa ñezine majke; a knegiña je zvala babom i u velike je gledala i pazila.

— Ja sam uprav o svemu sumñala; — produži pridošlica stara odgovarajuć na potoñi znak Kadou-ov, — ñemota ovoga lijepoga mladića ne sviðaše mi se nikako naravna. Eto me, da mu pokušam odriješiti jezik; jer ja imam od davnijeh davninâ tajnu bajalačke znanosti,

od čega se ustezala radi čuvstva vjere. Ali sad ću bajati, kad se radi o dobrom djelu.

Ona tad upita tamjana, vode i ognja, što joj odma donesoše; za tijem sjede na tle, pak se uredi da izvrši čaranja i tajno uklićanje mašući svakojako rukama u tamjanovu dimu, koji se dizaše na kolače iz ognja i osjetljivo napućaaše sobu. Na jednom počeaše se zidovi lućati a zemlja kretati, i gledaoci mišlahu za čas da će se kuća soriti i progutati ih; smrtni ih užas obujmi, a blijedi u licu drhtahu kao lišće na vjetru. Već voda brujaše u ćaši, pa za tijem do malo uzavri, a bila je studena. Tad, nastavljajuć neprestano uklićanje, bajalica uze ćašu te vode i plusne je bezobzirno usred lica mladoga nemoćnika, koji grdno zarika, za čas se potrese, pa pade u nesvijest u narućje bajalice, koja ga brižno prihvati.

Odma za tijem nastade u sobi grobna tišina; i oporavivši se nešto od užasa, s nababom űezine počasne kćeri pohlepno očekivahu kako će da svrši bajaće. Među tijem u velikomu nemiru prva upita svoju staru dadilju, da joj kaže što o nemoćniku.

— Budi mirna, dijete moje — reće starica, — tvoj će se gost brzo osvijestiti; ono ga je nećistivi duh izlazeći iz űega onako strašno uzdrmao.

Kad se povratio Kadou, sve je ganuo. Postigavši sa svijesti rijeć, plakaše on od radosti i ljublaše, u velike zahvalan i blagodar, ruke na izmjence dobrotvorne knegiće i blage dadilje.

— Ja ne znam kako da vam iskažem svoje priznaće za vašu dobrotu i srdaćnu brigu pokazanu jednom nesrećnomu namjerniku, kojega je srećni udes doveo k vama. Ja sam sad spreman da prolijem u vašu službu i potoću kap moje krvi, da vam pokažem svoju harnost, koja će bit, zaklićem vam se, vjećna.

— Prije nego nam pokažeš svoju harnost, mladiću, — odgovori knegića, — naj prije nam kaži ime tvoje, neznanoga namjernika, koga smo našijem űegama obasuli; pa i prilike, te su nas nasladile űegovijem videćem.

— Ubava kraljice! budi voljna i nemoj me siliti poslušavši te da te varam ili da maknem zakletvom, kojom sam obećao, dajbudi za čas, da ću tajiti moje ime i moj rod; doći će dan, i ti ćeš znati do naj maće sitnice događaje moga nesrećnoga života. Ali moja nazoćnost ovdje, to je gatka, i űe odgonetka me mući, otkad sam među vama. U komu sam kraju, kojega si ti svijetla gospodarica, gdje i

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

kako su me prihvatili, eto to kumim i molim tvoje gospostvo da mi razbistri.

— Našli su te jutros da spavaš u unutraém trijemu moga dvora; odatle ja sam naredila da te prenesu na ovu postežu. Ova je krajina kneževina Otok.

Kadou se potrese na ove zadnje riječi:

— Otok! nije moguće! sinoć sam večerao na Poluputa, u kraju Ramanije, i tad sam legao! —

A i mlada se knegiña ne mañe zabuni. Ona ga časom pogleda zabrinuta misleći da je pomjerio pameću i da je mahnit. Stvar bješe uprav nemoguća: više od 600 milja pomorskih i sedam danâ jahaña bješe razmak između dva kraja. Kako je to prevalio u mañe od jedne noći, a nada sve u snu, bez svijesti i poznanja? To se istom može sañati, a u stvari kako se je moglo dogoditi? Otajnost! Velika otajnost!

Medutijem stara dadiļa krupno se je zamislila. Ona se ne bješe zabunila, kako ona mladica, radi događaja, jer je shvatala moć ginovâ, i ñušila je ñihovo uplitañe u ovaj posao, a ipak nije tumačila sve prilike i zgode. Tako kad je potajno upita ñe gospodarica, što ona misli o ovoj izvanrednoj stvari, ona odgovori:

— Ovaj mladić čini mi se iskren i pravedan, i udiše mi potpuno pouzdañe, te ja ne mogu dvoumiti o istini ñegovijeh riječi. Tako jedina prilična odgonetka ove gatke je po momu mišleñu, da je mladić u snu bio amo prenesen na rukama Ginovâ, koji su jedino jaki u malo časâ prevaliti ovu veliku daljinu. Ne znam sveze, koje ga mogu spajati s nevidljivijem svijetom; ali ovaj događaj, skopčan s čudnom ñemotom, što sam ja ozdravila, i sa zakletvom, što on kaže da je položio, a ja mu vjerujem, da će tajati svoj rod; to me sve nagoni da pomišlam na zlamenitost ñegove ličnosti i da slutim da je on od koljena, kojega bivañe i posao nijesu nikako obična stvar. U jednu riječ, poštuju mo ñegovu tajnu i nemojmo nipošto htjet obaznati o ñegovom životu, prije nego ñemu samomu ne bude moguće da nam to ispriča, tijekom više što mi nemamo nikakva razloga da mu ne vjerujemo. Dotle, draga moja, preporučujem ti da imaš pomñe o tvomu gostu, jer slutim da je on dostojan i da će znati procijeniti do prave vrijednosti tvoju dobrotu.

Knegiña da iskoči iz kože od radosti, jer riječi odgovarahu ñezinijem ličnijem osjećajima, i ñu pritezaše gost needoļivom simpatijom.

V.

U Raman-u ona je noć bila zlamenita radi velikijeh događaja. Čeljad u kraljevom dvoru bijahu jako uzrujana i nemirna. Opažase se, otkad se smrklo, zbijeno mnoštvo naroda, izvanredno komešanje. Po prostranijem trijemovima i u mnogobrojnijem dvornicama kuplahu se velikaši i časnici glavnoga grada davajući i primajući vijesti o zdravlju kraljevu, i mrmošeći na razni način o sutrašnjem zgodama, ako bolesnik umre. Dvije osobe, koje se činahu da su u velike ugledne, razgovarahu se tiho i lagano u jednome nuglu, i čuo se njihov važni razgovor:

— Kralj je, rekao bih, na omaku; liječnici kažu da ne će dočekati zore.

— A je li odlučeno, da ga naslijedi Amas?

— Moguće je, ako zakoniti baštinik ne prisprije prije njegove smrti i uzmogne prodrijeti dolve; to je o čem ja jako dvoumim.

— Što mi govoriš o baštiniku! ili su poslali po ņ?

— Pasla je imao tajni nalog, ima nekoliko dana, da ide po ņ; ali je Amas po svojoj puliciji sve odma obaznao. Ja znam to glavom od Ministra.

— Ta mi vijest ostavlja malo nade; jer prijestođe ne će bit laki plijen, ja promišlam, i rijeke će krvave teći prije nego Amas zasjede. Protivnost, kojom upravlja Tolon, jaka je da se dugo rve; kraljević bi u to mogao stignuti.

— U tome će bit najveći jad; jer ako Kadou prekroči granicu, biće bez sumnje ubijen. Ministar desnice već je sve pristupe u zemlju zapremio i uredio je sve što je moguće da ga tajno ubiju. Uprav se tresem za život kraljevića, jer njegova smrt izručila bi za vijeke prijestođe budućijem nametnicima, a ja bih dao polu života da se to ne dogodi.

To je bilo dosta da se zabrine ljubovnik Oatfe, Mourgan, koji u podobi tičice, i pritajan da ga ne opaze, bješe toliko bezočan, da čuje taj razgovor. On je smislio da nije potreba čekat smrt kraljevu i biti očevidac razmršaju događaja. On znadijaše, što još nijesu znala ta dvojica te su se razgovarala, da šticienik njegove mišenice bješe već ušao u Ramaniju, i za to da je pogibao već nastala; svaki čas može se dogodit nesreća. On dakle nabrusi svoja krila, diže se na let i ode da stigne ljubovnicu.

Ona i od sebe ne bješe mañe nemirna za udes Kadou-ov. Ńezin otac ne mogaše se nikako utješiti radi smrti svoje starije kćeri, i o dlaci nije ubio mladu, kad mu je navijestila nesreću. Rañen smrtno zbog očinske ljubavi i bijesan radi smjelosti jednoga Unsi¹⁾, koji se je usudio staviti ruku na kćer tako moćnoga kralja Ğinovâ, bješe se zakleo da će osvetiti žrtvu, smaknuti razbojnika i na svakojake ga muke staviti. Još bješe on poslao po poľanama mnoge Mareds²⁾ da traže smjeloga krajevića naređujući im da mu ga živa dovedu, pošto mu dignu ñegovu čudotvornu sabľu.

Posestrima Kadau-ova bješe se uzmamila, jer znadijaše svoga oca i ñegovu moć i nemilost. Ostajaše joj jedino srestvo da spasi svoga šticeñnika, a to je da ga odma digne i ponese u mjesto preko mora, gdje ga ruka Ğinovskoga kralja ne mogaše stignuti. Iza toga ona će pokušati sva srestva da ublaži gñev svoga oca i da izmoli oprostjeñe svomu pobratimu.

Bijedni Kadou-e! progoñeni kraljeviću! Zemľa te ne može veće sadržati. Smrt je pred tobom, smrt za tobom, smrt sa strane i smrt iznad tebe! Vidľivi svijet i svijet nevidľivi, Uns i Ğins urotili se da te pogube, a ti nosiš bez riječi tvoj teški krst! Ali neboj se; ti ćeš jednom vidjeti svrhu tvojih jadâ, jer ih podnosiš ustrpljivo, i primićeš od udesa obilnu naknadu. Ta ruka božija štiti tvoj život i upravlja tvoje korake spasu i slavi! Do malo bićeš istrgnut iz teških opasnosti. Eto Mourgan i Oatfa, dobri tvoji prijani, kojima se Brahme služi da izvrši, po svojim božanstvenijem namišľajima, žeľe, koje te u spañu prenesoše i ne ometoše tvoje slatke snove. Ti si već u zraku između dva ljubovnika, koji te slatko uzdrže sa dvije strane. Još tren jedan i bićeš izvan svake pogibli . . . Eto, gotovo je! Ti letiš u ovaj čas između vode i beskrajnosti. Gdje će da te spuste? Daleko, daleko! Ali ne! To nije potreba; eto velikoga otoka i bezbijednoga, gdje ćeš biti izvan svake pogibli; more i zemľa dijele te od tvojih gonitelja . . . A ovi dvori, kako su lijepi! biće ti tu dobro. Dva Ğina misle kao i ja, jer će te ovdje smjestiti . . . Eto baš! Posao tvojih prijatelja je izvršen za ovaj put, i oni se vraćaju na Kafske planine. Za ostalo ne misli se nimalo. Čelad na ovom otoku veoma su gostoljubna, a kraljica je veoma lijepa i primamľiva, te se jako bojim za tvoje srce. Čuvaj dakle dobro tvoje srce, mladiću! ona će ti ga ugrabiti; a ja imam teških razlogâ da te odvratim od ñezine ljubavi

Povratimo se u Raman.

(nastaviće se)

Nedjib Bey

Turski generalni konsuo u Dalmaciji.

¹⁾ Čovjek umrli

²⁾ Gorostase.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Kulturne vijesti

Danas navršuje se 20 godina od smrti Meda kneza Pucića, jedne od najvignjenijih i najizrazitijih ličnosti u Dubrovniku od pada Dubrovačke republike. Njegova Cvijeta, Pôma i soneti pravi su biser srpskoga pjesništva. U pjesmi Pômi naš veliki Medo ostavio je oporuku Srpskoj Dubrovačkoj Omladini; u toj u boga divnoj pjesmi ukazao je omladini pravac i put: srpski i narodni. Toga se puta i pravca Srpska Dubrovačka Omladina drži, u tome pravcu i radi, što dokazuju listovi „Dubrovnik“ i „Srđ“. Sjećanje na velike lude svoga roda i jezika krijepi i jača; zahvalnost prema velikijem pokojnicu: a vidan je znak, da njihova misao vodila živi i napreduje. S toga mi kitimo današnji broj „Srđ“ Medovom slikom i iznosimo jednu veoma važnu ispravu, dokumenat, Medovijeh širokijeh vidika a tjeskobe osjećajâ naše braće, koja nikako ne idu stazom Gajevom i Preradovićevom. Ovo današnje skromno sjećanje neka bude preteča za svečan pomen, kad se navrši dvadeset i peta obljetnica od smrti dostojnoga sina Lazarevijeh potomaka. Slava Medu Puciću!

*

Četrdeseta obljetnica Bogišićeva doktorata, a u isto doba i učevno-kniževnoga rada njegova, bila je proslavljena u Parizu i u Beču. Doznajemo, da su u Parizu, gdje naš veliki domorodac obično boravi, neka učena društva proslavila tu svečanost osobitijem sjednicama i banketima. Osim toga je jedan naš veliki slikar (g. Vlaho Bukovac) poslao svečaru na dar lijepu sliku. U Beču je Srpsko Akademsko Društvo „Zora“ priredilo 16. o. m. komersu u čast Bogišićeve proslave. Na tom komersu je g. Milan Jevremović, stud. phil., govorio o radu i o životu svečarevu. Tomu komersu učestvovala su slovenska akademska društva i u većem broju braća Česi, između kojijeh spominjemo: D.ra Živny, urednika Parlamentär-a; poslanika na parlamentu g. R. pl. Radimskog; urednika bečke Slavie Tomäsek-Plaveščkog i virtuoza na violini g. Vodaka. O toku komersa pišu nam iz Beča:

— Tačno u 9 sata predsjednik „Zore“ gosp. Nikola Stojanović otvorio je sjednicu. Pozdravivši goste i zahvalivši im na odzivu, istakao je biranijem riječima važnost Bogišićeve proslave za Srpstvo. Između telegrama, koji su mu stigli, spominje: iz Beograda od rektora Velike Škole: „Cijeneći zasluge velikog našeg naučenaka D.ra Valtasara Bogišića Velika Škola živo učestvuje u današnjoj vašoj proslavi“. Iz Dubrovnika ove: „Pridružujemo se slavi našega glasovitoga Srbina Dubrovčanina. Srpska Zora“. — „Današnja slava „Zore“ dokazuje, da u Dubrovniku nijesu još iščezle tradicije stare srpske Atine, kojima je vidan svjedok veliki naučni rad Valtasara Bogišića, znamenitoga sina staroga Dubrovnika. Slava i čast Bogišiću! Živjela blagodarna Omladina oko „Zore!“ Uredništvo „Dubrovnika“.

— „Duhom se pridružujemo današnjoj vašoj svetkovini u slavu i čast

velikoga Srbina Dubrovčanina Bogišića o četrdesetoj obljetnici njegova doktorata. Uredništvo „Srđa“. — „Družeci se u duhu s vama na lijepoj večerašnoj svečanosti kličemo: Aferim ti, srpska uzdanice, i blago se srpskomu narodu, kad mu omladina velikane štuje i slavi. Živio Svečar! Narodna Štionica“. — „Današnjoj kulturnoj proslavi srpskog naučenaka i velikoga sina Dubrovnika, duhom učestvuje Dubrovačko Radničko Društvo“. — „Naj iskrenije se pridružuje slavi srpskoga naučenaka Srpsko Pjevačko Društvo Sloga“. Za tim predsjednik pozove gosp. Milana Jevremovića cand. phil., da govori o životu i radu svečarevu. Govornik je na dugo i široko govorio o životu njegovu, koji je tako zanimljiv i poučan. Rad Bogišićev razdijelio je na dvije grupe, pravni i filološki. O objema je iscrpno i sa potpunim poznavanjem stvari govorio, što se je osobito dopalo omladini, koja je svaku njegovu riječ pozorno slušala. Spomenuo je sva njegova djela na polu juridičkom i filološkom, o kojim je kritički govorio. Na koncu svoga govora pozove skupštinu, da s űim tri put klikne živio Bogišiću, čemu se nazočni burno odazovu. Kad je govornik svršio svoj govor naišao je na frenetični aplauz cijele skupštine, što je potpuno i zaslužio, jer je govor bio sa svake strane potpun i savršen. —

Jučer, na sv. Petra i Pavla, proslavljen je u Dubrovniku na svečan način jubilej pape Lava XIII. Toga su dana Srbi Dubrovčani preko kardinala Rampolle poslali ovaj telegram sv. Ocu:

Preuzoritomu Kardinalu Rampolli

Rim.

Dok vaskolik svijet veseli se jubileju Najvišega Sveštenika, koga dobri Bog velikom mudroču, slavom i časti ukrasi, Srbi Dubrovčani pripadnici katoličke vjere, iznose srčane žele i molitve, želeći Njegovoj Svetosti svaku čestitost i pitajući apostolski blagoslov.

Šarada.

Kô s' uvlači sabla u koricu,
Tako prvi stoji u c'jelome.
Čitajući našu povjesnicu
Nać ćeš drug'jeh na Lopudu trista

A. P.

Odgonetka potoće šarade

Bos-an-ka

(selo nad Dubrovnikom)

СРЪ

SRĐ

list za književnost i nauku

Antun Fabris

asnik, izdavatelj i odgovorni urednik

prof. Luko Zore

glavni saradnik

Sadržaj:

<p>I. Из поемради пјесника пок.
Јова Сундечића. Своме при-
јатељу проф. П. Будмани.</p> <p>II. Dopis i otpis (Srd).</p> <p>III. Мудре изреке (x).</p> <p>IV. Паћен (H...h).</p> <p>V. Legenda (nastavak) (Nedjib Bey).</p> | <p>VI. Pirna pjesma (D. Higa).</p> <p>VII. Књижевни прикази I. Ж...;
II. L. Z.</p> <p>VIII. Kulturne vijesti.</p> <p>IX. Bibliografija.</p> <p>X. Dubrovačka Epigrafija.</p> <p>XI. Narodna zagonetka.</p> <p>XII. Errata-corrige.</p> |
|--|--|

Srđ izlazi dva puta mjesečno, polovinom i svrhom mjeseca, u sveskama od 2-3 tabaka.

Cijena je listu: za Dubrovnik i Austro-Ugarsku na godinu Kr. 12 ;
za inostranstvo franaka 15 u zlatu.

ukopisi i pisma šalu se uredništvu *Srđa*, a pretplata administraciji *Srđa*.

DUBROVNIK